

*ΠΕΔΑΓΟΓΙΚΗ
I
ΒΙΚΟΒΑ ΠΣΥΧΟΛΟΓΙΑ*

УДК 139.

Кириленко В.Г., Федько С.Л. Педагогічна і вікова психологія: навчально-методичні рекомендації з вивчення дисципліни за вибором для студентів КНЛУ спеціальність «Середня освіта» (для бакалаврів). — К, 2020. — 65 с.

Рецензент:

Кучеровська Наталія Олександрівна	кандидат психологічних наук, доцент, доцент кафедри психології, педагогіки і фізичного виховання
--------------------------------------	--

Методичні рекомендації містять пояснювальну записку, тематичний план дисципліни, методичні вказівки щодо організації самостійної роботи, основні поняття до кожної теми, питання для самоконтролю знань, список літератури для обов'язкової роботи з першоджерелами, творчі завдання, теми рефератів та доповідей, а також список літератури. Коротко подано навчальний матеріал до кожної лекції, вказано критерії оцінювання усіх видів навчальної діяльності студентів у процесі засвоєння дисципліни.

Затверджено на засіданні кафедри психології, педагогіки і фізичного виховання (протокол № 5 від 28 листопада 2020 року)

Затверджено на засіданні вченої ради факультету перекладознавства (протокол № 4 від 19 грудня 2019 року)

© Кириленко В.Г., Федько С.Л., 2020
© КНЛУ, 2020

ЗМІСТ

	стор.
ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА	4
РЕКОМЕНДАЦІЇ З РОБОТИ З НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНИМ МАТЕРІАЛОМ	7
Методичні рекомендації щодо роботи студентів на аудиторних заняттях	7
Методичні рекомендації з роботи з навчально-науковою літературою	9
Опис можливостей вивчення курсу студентами з ООП та особами з інвалідністю	14
Форми контролю засвоєння курсу та їх характеристика	14
ЗМІСТ КУРСУ	
Зміст лекцій	16
Теми і плани семінарсько-практичних занять	37
СИСТЕМА МОДУЛЬНО-РЕЙТИНГОВО КОНТРОЛЮ ЗНАНЬ ТА УМІНЬ СТУДЕНТІВ З ДИСЦИПЛІНИ «ПЕДАГОГІЧНА І ВІКОВА ПСИХОЛОГІЯ»	42
Характеристика форм контролю та критерії оцінювання	44
Рекомендована література	63

Тояснювальна записка

На сучасному етапі розвитку суспільства психологія активно проникає у всі галузі людської діяльності, саме тому знання закономірностей розвитку людини необхідні сучасному педагогу. Знання педагогічної і вікової психології значно підвищить професійну культуру педагога та будуть сприяти удосконаленню професійного мислення, ділових та особистісних якостей, усвідомленню соціальної значущості свого професійного становлення. Засвоєння основних питань педагогічної і вікової психології допоможе зрозуміти проблеми розвитку людини на всіх життєвих етапах. Вивчення курсу «Педагогічна і вікова психологія» є необхідною складовою підготовки студентів – майбутніх педагогів та входить в компонент блоку загально-професійних дисциплін.

Діяльність сучасного педагога неможлива без урахування етнопсихологічних, етнокультурних та етносоціальних процесів, які відбуваються у сучасному суспільстві, У цьому зв'язку вивчення дисципліни “Педагогічна і вікова психологія” є важливою складовою у підготовці майбутнього педагога.

Навчально-методичні матеріали програма курсу “Педагогічна і вікова психологія” репрезентує сучасне бачення цієї наукової дисципліни, її предмета, структури, основних завдань і проблем.

В запропонованому курсі подано сучасні наукові дані з урахуванням найбільш відомих вітчизняних та зарубіжних психолого-педагогічних досліджень, передбачено виклад основних теорій і концепцій вікової психології, ключових проблем і питань, розгляд історичного розвитку, методологічних принципів та методів педагогічної і вікової психології.

Курс “Педагогічна і вікова психологія” побудований з урахуванням міждисциплінарних зв'язків психологічної науки: загальної психології, загальної педагогіки, історії та інших наук, а з урахуванням вже набутих студентами знань, умінь і навичок на попередніх курсах, що дозволить студентам осягнути комплексну динамічну систему психологічних знань.

Підготовлений навчальний комплекс з курсу “Педагогічна і вікова психологія” розрахований погодинно відповідно до навчальних планів спеціальності “середня освіта”. До кожної теми теоретичного і практичного характеру подано перелік основних питань, що є обов'язковими для засвоєння їх студентами. В кінці навчального комплексу подано список літератури, необхідної для опрацювання.

Для активізації самостійної роботи студентів розроблені плани семінарських занять, теми курсових робіт та контрольні запитання, що дозволить поглибити знання студентів з цієї навчальної дисципліни. Запропонована структура викладу нової психологічної дисципліни допоможе

систематизувати знання, набуті студентами під час вивчення курсу “Педагогічна і вікова психологія”.

Навчальна програма з курсу “Педагогічна і вікова психологія” спрямована на формування цілісного інтегрованого уявлення про предмет педагогічної та вікової психології, ознайомлення з різними школами і підходами, кожен з яких представляє своє бачення і розуміння як самого предмету, так і методологічних засад і поглядів на предмет та засоби його пізнання та дослідження.

Програма і методичні рекомендації можуть бути використані студентами при вивченні дисципліни, як під керівництвом викладача, так і самостійно. Для цього основу посібника складає курс лекційного матеріалу. В кінці до кожної теми подаються основні терміни та поняття пропонуються питання та завдання для самоконтролю, список основної літератури, завдання для підготовки до семінарсько-практичних занять, методики проведення експериментів та аналізу отриманих результатів, тематика контрольних, курсових, дипломних робіт, тестові завдання для проміжної та підсумкової атестації, методичні вказівки для самостійного вивчення теоретичних питань курсу, питань для самоперевірки, термінологічний тезаурус, список літератури, який включає в себе найбільш значущі роботи в галузі педагогічної і вікової психології.

Навчальний текст супроводжується сукупністю інформаційно-довідникових матеріалів навчального призначення.

Робота з навчально-методичним посібником «Педагогічна і вікова психологія» передбачає стратегію послідовного переходу в оволодінні темами та передбачає:

- Первинне читання однієї теми,
- Повторне читання цієї ж теми з фіксуванням найбільш значущих за змістом частин,
- Опрацювання та аналіз матеріалу, пов’язаного з темою (хрестоматійний матеріал, термінологічний словник, словник персоналій).

Зміст та структура курсу включає зарубіжні та вітчизняні теорії, багатогранний фактичний матеріал, який є в арсеналі вікової психології.

Поданий в посібнику матеріал ґрунтується на принципах історизму, взаємозв’язку теорії та практики: розробкою та впровадженням інноваційних методів дослідження психічного розвитку людини, культурно-історичному, самодетермінізму.

МЕТА ТА ЗАВДАННЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Дисципліна розглядає пізнавальний і особистісний розвиток, соціальну ситуацію розвитку, взаємозв’язок освіти і розвитку на різних етапах онтогенезу та передбачає вивчення психологічної сутності педагогічної діяльності, освітнього процесу. В структурі курсу и формування учбової діяльності, учителя як суб’єкту педагогічної діяльності, психологічні механізми навчання, освіти учасників освітнього процесу.

Метою вивчення даного курсу є формування у студентів загальної системи знань в галузі педагогічної і вікової психології як у майбутніх викладачів іноземної мови і оволодіння уміннями орієнтування у основних

поняттях дисципліни та розвинути інтерес до пізнання закономірностей розвитку особистості засобами сучасної педагогіки.

Знання курсу дасть можливість майбутнім фахівцям-психологам будувати, аналізувати освітній процес з урахуванням вікових особливостей отримувачів освітніх послуг, усунувати виявлені причини порушення провідної діяльності, визначати найбільш ефективні шляхи оптимізації особистісного розвитку в онтогенезі.

Предметом наукового вивчення вікової психології є вивчення психіки людини в онтогенезі, закономірностей, наукових фактів та теорій основних особливостей психічного розвитку людини в онтогенезі, рушійні сили, умови та психічного і поведінкового розвитку людини.

Завданнями вивчення даного курсу є:

– Закласти основи професійної свідомості, які забезпечать ефективність вивчення наступних дисциплін, показуючи необхідність вивчення і засвоєння світового досвіду знань про теорії розвитку особистості в онтогенезі,

– формувати уявлення про провідні детермінанти та основні закономірності, механізми фактори, динаміку психічного розвитку особистості, спрямовані на саморозвиток та самовиховання особистості у віковій динаміці;

– формувати та розвинути навички практичної роботи на семінарсько-практичних заняттях, в ході яких студенти отримують уявлення про методи вивчення психічного розвитку дітей та дорослих і самостійно проводити дослідження за допомогою діагностичних методик;

– сприяти моральному виховання студентів на основі розуміння загальнолюдських норм цінностей та формуванню компетентності викладача в педагогічній діяльності та здатності виконувати професійні функції педагога.

Дисципліна «Педагогічна і вікова психологія» призначена для підготовки студентів спеціальності «середня освіта». Однією з обов'язкових умов здійснення педагогічної діяльності є ефективність використання отриманих психолого-педагогічних знань для навчання і керування дитячим колективом та процесом освітньої діяльності. Діяльність сучасного педагога як форма передачі набдань соціуму є одночасно і наукою, і мистецтвом, яка опирається на наукові знання з педагогіки і психології розвитку особистості в онтогенезі.

МІСЦЕ ДИСЦИПЛІНИ В СТРУКТУРІ ОСНОВНОЇ ОСВІТНЬОЇ ПРОГРАМИ ВИЩОЇ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ

Дисципліна «Педагогічна і вікова психологія» відноситься до базової (загально професійної) частини професійного циклу дисциплін для майбутніх педагогів. Основу даної дисципліни складають фундаментальні знання з галузей психології, загальної педагогіки та інших дисциплін, що входять в структуру базової частини. В ході вивчення дисципліни «Педагогічна і вікова психологія» студенти мають не просто закріпити знання в зазначених галузях знань, але навчити застосовувати їх на практиці. Для цього в зміст курсу включені ряд практико орієнтованих тем, відпрацювання і закріплення яких планується на семінарсько-практичних заняттях у вигляді ділових ігор, складання кейсів та в рамках самокерованої самостійної роботи студентів.

Слід відмітити взаємозв'язок педагогічної і вікової психології з метою низки дисциплін, серед яких «Психологія», «Педагогіка», «Дидактика», «Методика викладання іноземних мов», «Соціальна психологія», предметні області яких тісно переплітаються та є взаємодоповнюючими.

Основним результатом вивчення дисципліни є вміння студентів демонструвати знання основних понять курсу, теорій розвитку, підходів до вирішення проблем розвитку. Особливу увагу приділяється питанням, пов'язаних зі специфікою психічного розвитку людини на різних вікових етапах, знання яких є необхідною умовою підготовки студентів до практичної та науково-дослідницької професійної діяльності.

Види та завдання професійної діяльності, що формуються в процесі навчання:

Вивчаючи дисципліну «Педагогічна і вікова психологія» студент вчиться вирішувати завдання відповідно до видів професійної діяльності:

В практичній діяльності:

- 1) аналіз психологічних властивостей та станів, характеристик психічних процесів, різних видів діяльності людини;
- 2) формування установок про здоровий образ життя та поведінки, спрямованої на збереження здоров'я.

В науково-дослідницькій діяльності:

- 1) участь в проведенні психологічних досліджень на основі професійних знань та використання психологічних технологій, які дозволяють вирішувати типові завдання в різних наукових та науково-практичних галузях психології;
- 2) вивчення наукової інформації, вітчизняного та зарубіжного досвіду за темами курсу;

В педагогічній діяльності:

- 1) участь в проведенні тестування за підсумками навчання;
- 2) пропаганда психологічних знань для працівників різних галузей професійної діяльності.

КОМПЕТЕНЦІЇ СТУДЕНТІВ, ЯКІ ФОРМУЮТЬСЯ В РЕЗУЛЬТАТІ ВИВЧЕННЯ ДИСЦИПЛІНИ

Загальнокультурні компетенції (ЗК):

- здібність та готовність до праці в колективі, толерантно сприймаючи соціальні, культурні та вікові відмінності і значення гуманістичних цінностей для розвитку людства; вдосконаленню та розвитку українського суспільства на принципах гуманізму, свободи та демократії;

- здібність використовувати основні положення і методи соціальних та гуманітарних наук, в тому числі педагогіки і психології в різних сферах життєдіяльності;

- здібність та готовність до розуміння сучасних концепцій картини світу на основі сформованого світобачення, оволодіння досягненнями природних та суспільних наук;

- здібність та готовність до використання системи категорій та методів, необхідних для вирішення типових завдань в різних галузях професійної практики;

- здібність та готовність до проведення бібліографічної та інформаційно-пошукової роботи з послідовним використанням даних при вирішенні професійних завдань та оформлення наукових статей, звітів, висновків та інше.

Професійні компетенції (ПК):

- здібність готувати навчально-методичні матеріали для проведення занять та позакласних заходів на основі засвоєних методів педагогічних діяльності та з урахуванням особливостей вікових етапів, криз розвитку та факторів ризику, її приналежності до гендерної, етнічної, професійної та іншої соціальної групи,

- здібність та готовність до використання психологічних знань як наукових про психологічні феномени, категорії та методи вивчення та опису закономірностей функціонування та розвитку психіки,

- здібність та готовність до розуміння та постановки професійних завдань в галузі науково-дослідницької та практичної діяльності,

- здібність та готовність до участі в проведенні психологічних досліджень на основі використання загально професійних знань та умінь в різних наукових та науково-практичних галузях психології,

- здібність та готовність до самоосвіти протягом усього професійного життя, до участі в проведенні психологічних досліджень на основі використання загально професійних знань та умінь в різних наукових та науково-практичних галузях психології.

ВИМОГИ ДО РЕЗУЛЬТАТІВ ОСВІТИ, ЯКІ ФОРМУЮТЬСЯ ДИСЦИПЛІНОЮ

В результаті вивчення курсу студенти повинні

знати:

- основні закономірності розвитку, життя, діяльності людини в плані її психічної активності;

- онтогенетичний шлях людини як соціального індивіда і унікальності особистості, психологічні особливості розвитку людини на різних етапах онтогенезу;

- основні чинники, які впливають на емоційний, сенсорний, розумовий та мовний розвиток, їх закономірних змін в процесі навчання і виховання;

- психологічну сутність педагогічної діяльності.

вміти:

- встановлювати та підтримувати конструктивні стосунки з усіма учасниками освітнього процесу, співвідносити власні та групові інтереси, проявляючи толерантність до їхніх думок та поглядів;

- використовувати теоретичні знання з педагогічної та вікової психології в професійній діяльності: виявляти психологічні причини вчинків та дій

суб'єктів освітнього процесу, розуміти внутрішній стан дитини, яка опинилась в несприятливих для її життєдіяльності соціальних ситуаціях;

- використовувати в практичній діяльності методи інноваційного навчання, проектувати та вибудовувати відповідно до цього власну педагогічну діяльність;

Володіння:

- навичками практичного використання отриманих психологічних знань у розбудові соціально-психологічної взаємодії між учасниками освітнього процесу;

- навичками та здатністю застосування теоретичних знань і схем до реальних життєвих ситуацій;

- навичками розбудови та реалізації ефективної взаємодії в системі використання знань педагогічної і вікової психології, вікових та індивідуальних особливостей учасників освітнього процесу відповідно до педагогічної ситуації.

Структура курсу (аудиторна частина) передбачає 3 кредити ЄКТС, що складає 90 год., у тому числі: лекції - 14 год., семінарські заняття – 16 год., самостійна робота - 60 год.

Завдання лекційних занять:

▪ ознайомити студентів з термінологією педагогічної і вікової психології, з основними концепціями розвитку, питаннями педагогічної взаємодії та спілкування, типологією педагогічних ситуацій і конфліктів та способами їх вирішення;

▪ формувати вміння систематизувати новий матеріал з співставленням з вже наявними знаннями;

▪ розвивати здібність робити узагальнюючі висновки на основі аналізу лекційних матеріалів.

Завдання семінарських занять:

▪ закріпити знання студентів з основних питань курсу;

▪ розвивати вміння демонструвати знання, отриманих на заняттях та у процесі самостійного вивчення;

▪ формувати професійно-особистісні компетенції студента як майбутнього спеціаліста.

Значне місце при вивченні курсу займає *самостійна робота студентів, яка включає в себе* анотування та конспектування літератури при підготовці до лекційних занять, виконання творчих практичних завдань.

Формою контролю є іспит.

РЕКОМЕНДАЦІЇ З РОБОТИ З НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНИМ МАТЕРІАЛОМ

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО РОБОТИ СТУДЕНТІВ НА АУДИТОРНИХ ЗАНЯТТЯХ

Педагогічна і вікова психологія є особливою сферою психологічних наук. Розробка навчальної дисципліни. “Педагогічна і вікова психологія” ґрунтується на цінності взаємозв’язків між усіма учасниками освітнього процесу, а знання з курсу сприятимуть підвищенню професійної майстерності педагогів, орієнтуванню в спеціальній літературі, розвитку вміння мислити психолого-педагогічними категоріями. Саме на це і спрямована самостійна робота студентів з засвоєння курсу.

Самостійна навчальна робота студентів передбачає підготовку до всіх типів навчальних занять, але ефективність цієї роботи буде залежати від правильної організації праці студента, від самостійності студента при її виконання, мотивації до її виконання, виконання завдання не за шаблоном, а з проявом оригінальності судження, логічного умовивіду. Основним засобом для виконання цього завдання є робота з науковою літературою, конспектами, участю в науково-дослідній роботі студентів. Самостійна робота полягає у систематизації знань, формуванні цілісного, системного бачення проблем корекційно-реабілітаційної роботи; узагальненні знань, форм і методів роботи відповідно до їх логіко-змістовного викладення в процесі навчального курсу.

Для опанування змістом навчальної дисципліни “Педагогічна і вікова психологія” студент повинен бути націлений на засвоєння мети, завдань, змісту, принципів, функцій, засобів та технологій навчання та виховання, побудови навчального процесу. Основним способом набуття знань завжди була самостійна робота з книгою, конспектом. За умов активного розвитку електронної техніки у студентів з’явилась можливість активно користуватись Internet – ресурсом.

Вивчення дисципліни слід розпочати з детального ознайомлення з програмою курсу:

- переліком тем, які необхідно засвоїти,
- списку рекомендованої літератури,
- списку питань для самостійного вивчення, списку контрольних питань,
- завдань, які необхідно виконати письмово та які необхідно підготувати

для роботи в аудиторії під час семінарсько-практичних занять,

Вивчати дисципліну, слід переходячи від теми до теми, не пропускаючи матеріалу та не забігаючи наперед, оскільки подача матеріалу обумовлена внутрішньою логікою науки: від простого до складного. Після вивчення списку рекомендованої до теми літератури, слід самостійно відповісти на запропоновані питання для самоконтролю, засвоїти понятійний матеріал теми. В

процесі засвоєння матеріалу за кожною темою слід виконати усні та письмові завдання. При підготовці наукового повідомлення, реферату, науково-дослідного завдання необхідно висловити свою позицію з обраного питання.

Виконання навчального завдання будь-якого рівня складності потребує необхідності формування чіткого уявлення про складність та багатоаспектність питання чи теми дослідження. Для цього слід правильно працювати з різними джерелами, до яких відносяться:

- підручники, навчальні посібники,
- монографії та наукові збірники,
- періодичні видання,
- інформаційно-довідникові видання,
- нормативно-правові документи.

Засвоєння навчальної дисципліни студентів денної форми навчання відбувається за допомогою різних форм організації освітнього процесу: лекцій, семінарсько-практичних занять, роботи з літературою, написання контрольних робіт, рефератів.

У вищому навчальному закладі найбільш суттєвою формою передачі певного об'єму знань з дисципліни є академічна лекція. Сучасна лекція ґрунтується на активній взаємодії викладача та студента, на якій висвітлюються сутність проблематики, робиться акцент на головному. Вона повинна задовольнити запити студента на активізації мислення, мотивуючого, аналізуючого, висновкового характеру. Для викладача мета лекції полягає у доведенні до студентів найбільш суттєвих сторін проблеми, що розглядається у логіко-змістовній структурі курсу. Викладач активізує участь студентів у різних формах її проведення: лекція-бесіда, лекція-дискусія, лекція з розглядом конкретних ситуацій

Практичні поради до оформлення конспекту лекції:

- записувати тільки суттєве, ключовими словами;
- логічно пов'язувати матеріал, ілюструючи його прикладами, малюнками;
- повністю заповнювати таблиці, графіки, статистичні відомості;
- виділяти найбільш важливі положення, смислові блоки і думки;
- виділяти питання, які потребують додаткового висвітлення під час семінарів і практичних занять.

До кожної з тем додається список літератури, який допомагає самостійно підготуватись до семінарсько-практичних занять.

Семінар передбачає активну, самостійну участь студентів для подальшого засвоєння, закріплення, уточнення теоретичних знань, що отримані на лекції, або під час опрацювання рекомендованої літератури. Різні форми проведення семінару (дискусії, диспути, круглі столи, нарада, конференції) дають можливість студенту винести на обговорення проблемне судження з питань теми та набути здатності самостійно оперувати теоретичними положеннями, поняттями; прикладами з практичних джерел, набути досвід викладення і відстоювання своєї позиції, підходу для здійснення практичної роботи.

Практичні поради до участі в семінарі:

- чітко усвідомити мету і питання семінару;

- розібрати конспект лекції, ознайомитись з рекомендованою літературою;
- підготувати відповіді на питання семінарського заняття;
- виділити питання, які потребують додаткового роз'яснення;
- зробити виписки, посилання з рекомендованої літератури, які знадобляться для аргументації своєї позиції;
- зорганізуватись на активну участь у семінарі.

Практичне заняття передбачає перехід отриманих теоретичних знань, інтелектуальних здібностей у конкретні практичні навички і вміння. Практичні заняття зорієнтовані на відпрацювання практичних професійних якостей в формі завдань, вправ.

Практичні поради:

- чітко розуміти мету практичного заняття;
- пов'язувати практичне заняття з теорією;
- самостійно опрацювати літературні джерела.

До кожної з тем додається список літератури, який допомагає самостійно підготуватись до практичних занять.

Практичні заняття передбачають активну, самостійну участь студентів для подальшого засвоєння, закріплення, уточнення теоретичних знань, що отримані на лекції, або під час опрацювання рекомендованої літератури в прикладну сферу. Різні форми практичних занять дають можливість студентам винести на обговорення проблемне судження з теми та набути здатності самостійно оперувати теоретичними положеннями, поняттями; прикладами з практичних джерел, набути досвід відстоювання власної думки.

Методичні рекомендації з роботи з навчально-науковою літературою

Основним джерелом навчальної інформації є навчально-методична література, робота з якою є однією складовою самостійної роботи студентів, що забезпечує якісне засвоєння навчального матеріалу та створює підґрунтя для майбутньої професійної діяльності.

Підручник - основний вид навчальної літератури, в якому матеріал з курсу систематизовано та викладено на доступній для розуміння студентом мові.

Основними відмінностями підручника від іншої навчальної літератури є:

- подача матеріалу з курсу в зжатому вигляді, з аналізом відповідних дефініцій;

- виклад матеріалу подається в строго та логічно побудованій системі, в їх суттєвих взаємозв'язках, в їх взаємоузгодженості, де широкі поняття та категорії включають в себе менші – конкретні та слугують модологічною основою для позначення ними предметів та явищ.

- не вичерпує розкриття всього наукового змісту навчального підручнику, а позначає основу, користуючись якою можна далі вивчати основу, щоб глибше та ширше в ній орієнтуватись в предметі вивчення.

Слід пам'ятати, що підручник виконує ряд функцій: орієнтувальну (орієнтація студента в системі знань, умінь, навичок, які мають бути засвоєні студентами відповідно до програми дисципліни; орієнтує в проблематиці навчального предмету, підручник поглиблює та уточнює отримані студентом на лекціях знання, стимулює до пошуку додаткової наукової інформації).

Вивчення навчального матеріалу за різними джерелами наукової інформації сприяє глибокому професійному засвоєнню предмета та підвищує ефективність підготовки до семінарсько-практичного заняття, до МКР, до заліку чи екзамену. Основною рекомендацією для ефективної роботи з навчально-методичною і науковою літературою прочитання матеріалу мінімум двічі, та складання тез прочитаного матеріалу.

Тези можуть носити простий чи розгорнутий характер. Прості тези – короткий, стислий виклад поданого матеріалу, а розгорнуті передбачають деталізацію окремих положень теми.

Методичні рекомендації щодо складання тез:

- ознайомлення зі змістом матеріалу (статті, параграфу, підручника, Інтернет-ресурсу тощо);

- складання план тексту;

- формулювання сутності кожного пункту плану;

- відстеження логіки авторських суджень (вказіть автора та джерело).

Важливим елементом для закріплення знань є опрацювання першоджерел та огляд основної та додаткової літератури, які сприяють опануванню основних понять, вітчизняного і закордонного впливу на негативні явища в традиціях демократичних підходів.

Конспект першоджерел та ведення тезаурусу дає можливість перевірити поточну готовність студента протягом семестру.

Конспектування першоджерел: - етап самостійної роботи, якому передують глибоке і вдумливе читання наукової літератури. Конспектування – короткий і ясний виклад основних ідей і положень, які представлені автором. В ході роботи студент має «переробити» текст, виділити з нього найбільш суттєве, не втрачаючи логіки і послідовності викладу.

Просто читання наукової літератури не є достатнім для засвоєння знань, студент, насамперед, має прочитати необхідний матеріал, обдумати його та записати обдумане, тільки за цієї умови знання стануть особистим надбанням студента. Приступаючи до роботи з книжкою слід спочатку ознайомитись з матеріалом в цілому шляхом читання-перегляду необхідного матеріалу, це дозволить скласти уяву про матеріал в цілому. Після уважного вивчення матеріалу за розділами чи параграфами перейти до вивчення необхідно обраного матеріалу, користуючись певними мисленевими прийомами: виділення змістовних опорних пунктів, антиципації, конспектування.

Конспектування першоджерел вимагає від студентів відповідної теоретичної підготовки, відповідного рівня знань та творчості, розвитку особистісних якостей. Слід пам'ятати, що існує три види конспектів: **текстуальний, вільний і об'єднаний**.

Текстуальний конспект – виписки в зошит, при конспектуванні слід робити записи зі незначними відхиленнями від тексту оригіналу. Студент

зберігає без змін авторський текст і послідовність викладу, основне правило, якого слід дотримуватись - правильно визначати основні змістовні, суттєві ідеї, висунуті автором. Виписки в текстуальному конспекті носять вибіркового характеру.

Вільний конспект - при цьому виді конспектування текст першоджерела перероблюється на власний розсуд, може перегруповуватись і викладатись власними словами. Цей вид конспекту – показник творчого підходу і розуміння змісту першоджерела.

Об'єднаний конспект – готується за різними джерелами, статтями, документами, підручниками з метою пошуку відповіді на поставлені питання. В цьому виді конспектування узагальнюється зміст ряду близьких за тематикою і змістом джерел в певній послідовності, за основу береться те джерело, в якому найбільш повно розкрито необхідне питання.

У всіх видах конспектування слід розкрити та виписати основні ідеї, положення автора, пов'язуючи їх з власними думками та коментарем, дотримуючись певної послідовності: висунання тезисів, обґрунтування значення, доведення висунутих тезисів за допомогою аргументів, цитування тексту - дослівне виписування найбільш важливих висновків та ідей, дотримуючись авторського тексту, точно його передаючи з вказівкою в дужках джерела і сторінки (наприклад: [21, 104-105]). Конспект потребує дотримання правил його зовнішнього оформлення. Конспектування слід проводити в окремому зошиті з великими полями для зауважень.

Зразок оформлення

Конспект першоджерел

Назва роботи, яку конспектують _____

Основні ідеї	Цитати	Сторінки

Реферування (реферат) - припускається короткий письмовий виклад змісту однієї чи декількох публікацій за обраною студентом темою. Це найбільш розповсюджена форма науково-навчальної роботи студентів. В рефераті представляється в чіткій локанічній формі у вигляді монореферату (передача змісту однієї статті, книги) та оглядового реферату (підсумок декількох наукових джерел з однієї теми).

Виділяють чотири способи подачі інформації в студентських рефератах: хронологічний огляд (етапи та історію розробки проблеми), проблемний огляд (опис та аналіз основних проблем, які підіймаються в темі, аналіз основних наукових поглядів на проблему та інше), проблемно-хронологічний огляд (характеристика проблеми та історія її вивчення), хронологічно-проблемний огляд (етапи розробки та характеристика проблеми на кожному етапі її вивчення).

Першим етапом роботи у підготовці реферату після вибору теми є підбір та вивчення літератури, наступним – є вивчення і аналіз матеріалу, який прочитаний і вивчений, законспектований в спеціальному зошиті чи на окремих

листах, де вказано ПБ автора, і вихідні дані видання, сторінки. Логічним продовженням є складання плану з виділенням основних питань теми, послідовність її викладу: у вступі подається короткий аналіз літератури за обраною темою, в основній – подається зміст теми, висновки мають бути чіткими і короткими.

Реферат має бути відповідним чином оформлений. На титульній сторінці вказується назва навчального закладу, кафедра психології і педагогіки та тема реферату, прізвище автора і науковий керівник, рік і місто підготовки реферату. На першій сторінці подається план, порядок який позначається цифрами. Сторінки мають бути пронумеровані і мати поля.

Реферат, стаття повинні містити обов'язкові структурні елементи:

- ◆ анотацію;
- ◆ вступ;
- ◆ огляд літератури;
- ◆ формування позиції автора та наукових гіпотез;
- ◆ емпіричний аналіз;
- ◆ висновки;
- ◆ перелік літературних посилань;
- ◆ додатки.

Обсяг 7-15 сторінок. Графічні матеріали, таблиці подаються на окремому аркуші, мають обов'язкову нумерацію, підпис. Список літератури подається в кінці.

Доповідь має відображати основний зміст реферату простою мовою. Будь-яка теза чи положення має бути теоретично доведено та підкріплено відповідними аргументами, матеріалами з авторських джерел, статистичними даними, фактами, які доводять правильність тези.

Доповідь — є обов'язковим елементом захисту поданої на перевірку наукової роботи студента реферату чи статті. Структурними компонентами побудови доповіді є:

- ◆ *вступ*, у якому визначено актуальність запропонованої проблематики;
- ◆ *основна частина* у якій стисло розкривається провідна ідея, її теоретичне та практичне обґрунтування та авторська інтерпретація проблеми;
- ◆ *висновки* та рекомендації щодо подальшого вирішення проблеми.

Доповідь готується у письмовій формі обсягом 3-5 сторінок і розрахована до 10 хв. виступу.

Доповіді з питань семінарсько-практичного завдання мають бути доповнені презентаціями, виконаними з використанням мультимедійних засобів: слайдів, схем, діаграм, відеоматеріалів, фотографій та інших.

Критерії оцінки презентацій:

- змістовність;
- логічність;
- структурність представленого матеріалу;
- відповідність темі;
- інформативність таблиць, схем;
- естетичність оформлення.

Стаття є одним із видів самостійної навчальної роботи студентів. Мета такого виду роботи полягає в формуванні аналітичної здатності студентів. Логіка викладу матеріалу за обраною тематикою є наступною: *вступ*, де коротко подається інформація про актуальність обраної теми, її мета; основний зміст, в якому викладаються основні положення, які студент намагається викласти; висновки, де узагальнено основний зміст статті, реферату.

Для успішного засвоєння навчального матеріалу з курсу протягом семестру студенту необхідно виконати ряд теоретичних та практичних завдань, поданої до кожної теми. Для цього в посібнику подано завдання, спрямовані на з'ясування глибини розуміння і ступеня засвоєння студентами теоретичного матеріалу, психологічних термінів і понять; завдання дослідницького характеру; психологічні задачі, розв'язування яких потребує психологічного мислення. Виконання завдань вимагає від студента попереднього самостійного опрацювання теоретичного матеріалу за рекомендованою літературою. Для самостійної роботи пропонуються різні за складністю та за видами завдання.

Індивідуальне творче завдання (схеми, таблиці, план роботи, бібліографія, навчально-дослідне завдання) передбачає відстеження рівня засвоєння курсу загалом студентом, а також, окрім власне контролю, формування навичок творчого оперування засвоєваним матеріалом. Метою цієї форми роботи є поглиблення знань та формування сфери наукової зацікавленості студентів.

В результаті виконання індивідуального завдання студент має показати володіння основними вміннями вести навчально-дослідницьку діяльність та продемонструвати вміння:

- користуватись бібліографічними показниками з педагогічної психології, загальної та спеціальної педагогіки, психології, соціології та інше;
- здійснювати самостійний підбір та критичний аналіз наукової літератури, статистичного та фактичного матеріалу;
- грамотно здійснювати виклад питання, яке досліджується;
- виконувати дослідно-емпіричну роботу, фіксувати результати завдання, аналізувати, інтерпретувати його,
- розробляти інструментарій психолого-педагогічного дослідження (анкету, програму, робочий план);
- грамотно оформити завдання.

Анотування літератури – перераховування основних питань, які розглядаються в роботі.

Ключові питання теми є формою контролю, що дозволяє перевірити якість засвоєння студентом ключових термінів та понять дисципліни.

Науково-дослідна робота з курсу – процес пізнання нового соціально-психологічного явища та розкриття закономірностей змін об'єкта, який вивчається в залежності до впливу різних чинників для практичного їх використання. НДР студента визначається як інтелектуальна діяльність, яка спрямована на набуття нових і застосування вже набутих студентом знань, для вирішення теоретичних і практичних проблем, спрямована на підвищення інтелектуальної активності особистості, розвитку наукового мислення, формування професійно важливих якостей та розвитку творчих здібностей.

Наукові завдання класифікуються за методами вирішення поставлених задач, сфері використання отриманих результатів та іншими чинниками, можуть теоретичними, теоретико-експериментальні та експериментальні. Формами представлення отриманих результатів є: повідомлення, доповіді, есе, огляд наукової літератури за обраною темою, звіти з обраної теми, в яких відображено значущість проблеми і її актуальність, цілі, завдання та шляхи їх розв'язання. Для набуття досвіду колективної дослідницької практики таку роботу можна виконувати в міні-бригадах. Робота виконується за зразком курсових робіт. Для теоретичного обґрунтування вибору теми науково-дослідного проекту слід проаналізувати статі в яких висвітлюються аналогічні чи дотичні питання.

способствує формуванню

Особливу увагу слід приділити перевірці роботи на академічний плагіат. Зробити це можна на безкоштовних Інтернет-ресурсах за адресою:

- 1) **Advego Plagiat** <http://advego.ru/plagiat/>
- 2) **Etxt Antiplagiat** <http://www.etxt.ru/antiplagiat/>
- 3) **ANTIPLAGIAT** <http://www.antiplagiat.ru/>
- 4) **CONTENT-WATCH** <http://www.content-watch.ru/text/>
- 3) **TEXT.RU** <http://text.ru>
- 5) **StrikePlagiarism.com** – антиплагіатна інтернет-система, яка автоматично перевіряє оригінальність тексту. У системи простий і зручний для користування інтерфейс. Документи можна завантажувати в систему в багатьох популярних форматах (DOC, ODT, TXT, PDF), відсутні обмеження на обсяг документу. Текст порівнюється з ресурсами інтернету та базою даних системи.
- 6) **PR-CY.ru**
- 7) **PlagiarismCheck**

10 сервісів для перевірки англійських першоджерел на плагіат

1. <http://www.plagtracker.com/>
2. <http://www.scanmyessay.com/>
3. <http://www.plagscan.com/seesources/analyse.php>
4. <http://plagiarismdetector.net/>
5. <http://sourceforge.net/projects/antiplagiarismc/>
6. <http://www.duplichecker.com/>
7. <http://www.paperrater.com/>
8. <http://plagiarisma.net/>
9. <http://www.plagiarismchecker.com/help-teachers.php>
10. <http://www.plagium.com/>

Тематику науково-дослідних проектів подано до кожного семінарського заняття.

Зразок оформлення

НАУКОВО-ДОСЛІДНИЙ ПРОЕКТ З КУРСУ

Напрямок:

Тема:

Учасники:

Термін проекту:

Зміст проекту

Проблема:

Актуальність дослідження.

Мета проекту:

Література:

Опис методів.

Календарний план проекту.

1. Підготовчий етап
2. Проведення проекту
3. Оцінка психологічної роботи.

Фінансове забезпечення.

Отримані результати та критерії оцінки успішності проекту

Основні методи і засоби контролю за рівнем засвоєння знань. Для визначення рівня засвоєння знань застосовуються такі види робіт, як експрес-опитування (письмово), перевірка правильності виконання самостійних домашніх завдань, дискусії, картки, тестування, виконання ситуаційних психолого-педагогічних вправ. Діагностика рівня засвоєння викладеного матеріалу та самостійної роботи студентів здійснюється через:

- поточний контроль, який проводиться на кожному семінарсько-практичному занятті і включає усне чи письмове опитування (термінологічний диктант, виконання творчих завдань), виступ на семінарі, участь у дискусії, перевірку виконання самостійної роботи (конспектування першоджерел, підготовка та захист рефератів, експрес-опитування, виконання творчих завдань);

- модульний контроль, який здійснюється після завершення вивчення модуля на основі отриманих балів під час поточного контролю або після виконання студентом тестових чи контрольних завдань (експрес-опитування), відпрацювання пропущених занять;

- модульна контрольна робота.

ОПИС МОЖЛИВОСТЕЙ ВИВЧЕННЯ КУРСУ СТУДЕНТАМИ З ООПІА ОСОБАМИ З ІНВАЛІДНІСТЮ

Навчання осіб з ООП з курсу «Педагогічна і вікова психологія» здійснюється відповідно до Положення про організацію освітнього процесу в КНЛУ та з урахування психофічного розвитку, індивідуальних можливостей та стану здоров'я здобувачів вищої освіти.

За необхідністю навчання студентів з інвалідністю та осіб з ОПФМ аудиторні заняття можуть доповнюватись вивченням повнотекстових лекцій, презентацій, відео- та аудіоматеріалів.

Індивідуальні завдання добираються в адаптованих до обмежень здоров'я формах (письмово чи усно, у формі презентацій). Вибір методів навчання залежить від мобільності студента та їх доступності для студентів з інвалідністю чи ОПМ до виконання.

Викладач має ознайомитись з психолого-фізіологічними особливостями студента з ООП, індивідуальними програмами реабілітації. При необхідності здійснюється додаткове обговорення реалізації програми з асистентом студента, тьютором, психологом та іншими фахівцями долучених до освітнього процесу.

Відповідно до методичних рекомендацій МОН при вивченні дисципліни використовуються соціально-активні, рефлексивні методи навчання, технології соціокультурної реабілітації, які дозволять розвинути міжособистісні стосунки з іншими студентами в групі. Добір і розробка навчальних матеріалів відбувається з урахуванням надання матеріалу в різних формах: аудіальній, візуальній. Засвоєння курсу студентами з ООП здійснюється з використанням технічних засобів навчання.

Формами проведення атестації для студентів з інвалідністю проводиться відповідно до індивідуальних особливостей у доступній формі:

- В друкованій або електронній формі (для осіб з порушеннями опорно-рухового апарату) та зі збільшеним контрастним шрифтом – для осіб з вадами зору, мови, чи слуху;

- методом читання асистентом завдання вголос (для осіб з вадами зору),

Студентам з інвалідністю збільшується час на підготовку відповідей на контрольні питання та в доступній для них формі:

- письмово на папері або набором відповіді на ПК (для осіб з вадами слуху чи мови);

- вибором відповіді з запропонованих варіантів та з використанням послуг асистента (для осіб з порушенням опорно-рухового апарату);

- усно (для осіб з порушеннями зору, опорно-рухового апарату).

ФОРМИ КОНТРОЛЮ ЗАСВОЄННЯ КУРСУ ТА ЇХ ХАРАКТЕРИСТИКА

Вивчення курсу «Педагогічна і вікова психологія» передбачає контроль: виявлення, вимірювання і оцінювання знань, умінь студентів. Основною дидактичною функцією контролю знань є забезпечення зворотного зв'язку між викладачем і студентом, отримання педагогом об'єктивної інформації про ступінь засвоєння навчального матеріалу, своєчасне виявлення недоліків і прогалин в знаннях.

Контроль має на меті визначити не тільки рівень і якість навчуваності студентів, але і об'єму його навчальної праці. Окрім того, виконання контрольних завдань формує у студентів уміння і навички використання теоретичних положень для аналізу і оцінювання психологічних явищ, педагогічних ситуацій, конкретних фактів психологічної діяльності.

Навчальною програмою вивчення дисципліни передбачено самостійне опрацювання студентами значної кількості учбового матеріалу, а тому урізноманітнено форми контролю за виконанням учбової програми.

Проміжний контроль не має формальних обмежень. Він здійснюється за задумом викладача. В якості форми такого контролю можна використовувати:

- оперативний контроль під час викладу лекційного матеріалу – за 5 хв. до закінчення лекції викладач задає студентам 2-3 питання. Зауваження до відповідей викладач робить на наступному занятті,
- бліцконтроль – за 5 хв. до закінчення лекції пропонується на окремому папері записати слова, які студенти запам'ятали з теми. На наступному занятті проводиться аналіз отриманих результатів,
- контрольні завдання з письмовим звітом – завдання на порівняння, перерахування, складання чи заповнення таблиць. Форма контролю – групова;
- виконання творчих завдань,
- реферування та конспектування першоджерел.

Поточний контроль за темою припускає індивідуальний вибірковий контроль за рівнем знань та бліц-опитування на початку наступної лекції. Метою поточного контролю за темою є відстеження рівня засвоєння знань окремої теми певним студентом, а також, окрім власне контролю, формування навичок творчого оперування засвоюваним матеріалом.

Перед початком лекції студенти відповідають на питання у вигляді тесту (3-4 питання). Протягом семестру проводиться облік поточної успішності студентів.

Поточний модульний контроль є обов'язковим структурним компонентом учбового процесу та здійснюється у формі модульної контрольної роботи.

Підсумковий контроль – перевірка кінцевого результату навчальної роботи студента. Проводиться у формі заліку після вивчення відповідного модуля та дисципліни в цілому. Проведення підсумкового контролю і отримання позитивної оцінки включає: а) оцінку проміжної атестації, б) оцінку відвідуваності занять і активність в аудиторії; в) оцінку виконання лабораторних, творчих робіт; г) результати модульного контролю.

Форми підсумкового контролю:

1. традиційна: питання - відповідь (індивідуально, усно чи письмово)
2. колоквіум. *Колоквіум* передбачає контроль за певною темою (чи темами), що винесено на високий рівень самостійного опрацювання. Його метою є відстеження рівня засвоєння знань окремої теми (чи тем) кожним студентом.
3. опитування-інтерв'ю за тезаурусом чи питанням, які передбачають короткі відповіді. Опитування проводиться в присутності всієї групи усно або письмово.
4. мозковий штурм (групова форма роботи) – група поділяється на підгрупи по 3-4 особи. Кожній групі дається карточка з 3-4 питань проблемного характеру. Пропонується обговорити питання, спираючись на вивчений матеріал. Контроль завершується бесідою групи з викладачем, під час якої уточнюється правильність відповідей і якість засвоєння знань кожним студентом.
5. залік за програмою курсу.

Основною умовою **допуску** до заліку є виконання студентом навчального плану, визначеного програмою курсу. У разі відсутності студента на аудиторному занятті, він має відпрацювати його в зазначений термін. У випадку невиконання студентом усіх видів робіт, передбачених робочою програмою дисципліни, постане питання про недопуск такого студента до заліку.

Процедура відпрацювання: студент зобов'язаний в назначений викладачем термін подати на оцінювання план-схему відповідей на всі питання пропущеного заняття, скласти кросворд за основними термінами (12-15 термінів) заняття у письмовому від руки форматі.

ЗМІСТ КУРСУ

ЗМІСТ ЛЕКЦІЙ

Модуль 1.

Змістовний модуль 1. Педагогічна і вікова психологія як галузь психологічної науки.

Тема 1. Предмет, завдання педагогічної і вікової психології.

Лекція (2 год.)

Мета вивчення: *Дати узагальнені знання про педагогічну і вікову психологію як галузь психологічних знань, ознайомити студентів з предметом та завданнями педагогічної і вікової психології, з основними концепціями розвитку особистості.*

Зміст

Педагогічна і вікова психологія як міждисциплінарна галузь знань. Предмет і завдання психології та її структура. Категоріальний апарат педагогічної і вікової психології. Основні проблеми вікової і педагогічної психології. Періодизація вікового розвитку. Періодизація психічного розвитку в роботах закордонних та вітчизняних вчених.

Основні поняття та терміни: *вікова психологія, педагогічна психологія, предмет вікової і педагогічної психології, методи вікової і педагогічної психології, вікова періодизація*

Питання, що виносяться на самостійне вивчення:

Зарубіжні концепції розвитку. Роль еволюційної теорії Ч. Дарвіна та підходів І. М. Сеченова до проблеми розвитку психіки дитини в розвитку вікової психології.

Питання для повторення:

1. Що є предметом і завданнями вікової і педагогічної психології.
2. Які основні теорії розвитку? Охарактеризуйте їх.

Методичні вказівки: усвідомити необхідність знань з курсу, виділити предмет та завдання вікової психології, усвідомити взаємозв'язок між галузями вікової психології, визначити основні етапи виникнення вікової психології, прослідкувати сучасний розвиток вікової психології та здійснити порівняльну характеристику розвитку цієї науки в Україні та за кордоном.

Список літератури:

Базова:

1. Вікова психологія: навчальний посібник / За ред. Г. С. Костюка. - Київ: Радянська школа, 1976. - 269 с.
2. Вікова та педагогічна психологія: Навч. посібник. / За ред. О. В. Скрипченко, Л. В. Долинська, З. В. Огороднічук та ін. - К.: Просвіта, 2001. - 416 с.

3. Кутішенко В. П. Вікова та педагогічна психологія (курс лекцій): Навчальний посібник./ В.П.Кутішенко - Київ: Центр навчальної літератури, 2005. – 128 с.

Додаткова:

1. Абрамова Г. С. Возрастная психология: Учеб. пособие для студ. Вузов / Г.С. Абрамова - М.: Издательский центр "Академия", 1999. - 672 с.

2. Булах І. С. Психологічні аспекти міжособистісної взаємодії викладачів і студентів: Навчально-методичний посібник / І. С. Булах, Л. В. Долинська; М-во освіти і науки України, Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова. - Київ: НПУ, 2002. - 114 с

3. Ждан А.Н. История психологии: от античности до наших дней. / Ждан А.Н. - М., 2004. – 576 с.

Тема 2. Психічний розвиток і навчання.

Лекція (2 год.)

Мета вивчення: *Дати узагальнені знання про психічний розвиток особистості на різних вікових етапах, ознайомити студентів засовами та лініями розвитку особистості.*

Зміст

Соціально-опосередкований характер психічного розвитку людини. Поняття вищих психічних функцій. Умови психічного розвитку. Основні лінії психічного розвитку дітей в процесі навчання та виховання. Зміст навчання та психічного розвитку.

Педагогічні умови і закономірності розвитку дітей в процесі навчання. Роль діяльності та соціуму в психічному розвитку дитини.

Поняття провідної діяльності, зміна провідних видів діяльності.

Основні поняття та терміни: *дитинство, вік, фізичний вік, психологічний вік, філогенез, онтогенез, генотип, нерівномірність психічного розвитку, вікова періодизація, моральна свідомість, інтелектуальний розвиток, критерії періодизації, принцип провідної діяльності, принцип історизму, пластичність психіки, внутрішні суперечності психічного розвитку, розвиток, принципи психічного розвитку.*

Питання для самостійного опрацювання

Проблема співвідношення календарного та психологічного віку. Проблема рівнів психічного розвитку дітей

Питання для повторення:

1. Проаналізуйте проблему співвідношення навчання, дозрівання, розвитку в віковій психології.

2. Розкрийте принципи та вимоги до критерію побудови вікової періодизації.

3. Назвіть критерії визначення основних періодів індивідуального психічного розвитку.

4. Які принципи покладено в основу вікової періодизації?

Методичні вказівки: усвідомити необхідність знань з курсу, виділити основні періоди формування та розвитку особистості, усвідомити поняття теми.

Список літератури:

Базова:

1. Вікова психологія: навчальний посібник / За ред. Г. С. Костюка. - Київ: Радянська школа, 1976. - 269 с.

2. Вікова та педагогічна психологія: Навч. посібник. / За ред. О. В. Скрипченко, Л. В. Долинська, З. В. Огороднічук та ін. - К.: Просвіта, 2001. - 416 с.

3. Кутішенко В. П. Вікова та педагогічна психологія (курс лекцій): Навчальний посібник./ В.П.Кутішенко - Київ: Центр навчальної літератури, 2005. – 128 с.

Додаткова:

4. Абрамова Г. С. Возрастная психология: Учеб. пособие для студ. Вузов / Г.С. Абрамова - М.: Издательский центр "Академия", 1999. - 672 с.

5. Булах І. С. Психологічні аспекти міжособистісної взаємодії викладачів і студентів: Навчально-методичний посібник / І. С. Булах, Л. В. Долинська; М-во освіти і науки України, Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова. - Київ: НПУ, 2002. - 114 с

Тема 3. Психічний розвиток дитини в період до юнацького віку.

Лекція (4 год.)

Мета вивчення: ознайомити студентів з особливостями розвитку особистості з моменту народження до повноліття, виділяючи основні вікові кризові періоди та особливості розвитку пізнавальних психічних процесів.

Зміст

Новонародженість як кризовий період. Анатомо-фізіологічні особливості новонародженого.

Основні закономірності розвитку дитини в дошкільному віці: соціальна ситуація розвитку, психологічні новоутворення, зародження нових видів діяльності. Особливості пізнавальної сфери дошкільняти: мислення, сенсорні процеси, увага, пам'ять, психомоторний розвиток.

Психологічні новоутворення в процесі розвитку: соціальна ситуація, особливості формування особистості, індивідуально-типологічні особливості дітей дошкільного та шкільного віку, основні напрями розвитку Я-концепції.

Анатомо-фізіологічні особливості школярів, соціальна ситуація розвитку дитини в молодшому шкільному віці. Формування характеру, здібностей, взаємовідносин, самосвідомості, розвиток емоційної сфери та розширення кола спілкування. Розвиток соціальних емоцій, співпереживання. Основні новоутворення шкільного віку: довільність психічних процесів, розвиток внутрішнього плану дій, рефлексія, мотив досягнення успіху

Психофізіологічна та соціальна характеристика юнацького віку, початок соціально-психологічної незалежності. Вибір професії, соціальне та особистісне самовизначення. Навчально-професійна діяльність, когнітивний розвиток в юнацькому віці, психологічні новоутворення. Старшокласник і дорослі, товариство однолітків. Юнацька дружба. Розумовий розвиток. Формування

особистості. Розвиток самосвідомості. Проблема моральної свідомості та вибору в юнацькому віці. Міжособистісні стосунки в ранній юності: дружба і кохання. Психосексуальний розвиток юнаків.

Формування особистої ідентичності. Статуси ідентичності (за Дж. Марсія). Проблема самовизначення. Пошук сенсу життя. Інтеграція особистості. Я-концепція у юності. Криза юнацького віку: її симптоми та шляхи подолання. Центральне психологічне новоутворення у юнацькому віці.

Кризи дитинства, підліткового та юнацького віку.

Основні поняття та терміни: немовля, криза новонародженості, моторика, гіпобулічні реакції, автономна мова, комплекс пожвавлення, умовні рефлексії, фізична емансипація, криза першого року, наочно-дійове мислення, мовне спілкування, самосвідомість, депривація, раннє дитинство, криза трьох років, негативізм, впертість, протест-бунт, комплекс «я-сам», школяр, контроль, мотивація, мотиви учіння.

Питання, що виносяться на самостійне вивчення: Виникнення відчуття „Я сам” та самосвідомості. Поява супідрядності мотивів. Первинна самооцінка дитини. Криза третього року життя: її симптоми та шляхи подолання.

Питання для повторення:

1. Характеристика кризи новонародженості?
2. Яка сутність поняття «комплекс пожвавлення»?
3. Що включає в себе криза першого та третього року життя?
4. Характеристика соціальної ситуації розвитку в підлітковому віці.
5. Назвіть основні етапи мовленнєвого розвитку в ранньому дитинстві?

Методичні вказівки: визначити особливості психічного розвитку дитини в період новонародженості та у немовлячий період, уміти виділяти основні психологічні новоутворення цих періодів, давати характеристику провідних видів діяльності, розкрити сутність кризи першого року, розкрити особливості соціальної ситуації розвитку в молодшому шкільному віці, охарактеризувати навчальну діяльність як провідного типу діяльності в молодшому шкільному віці, усвідомити структуру учбової діяльності і показати зв'язок учбової діяльності та психічного розвитку школяра.

Список літератури:

Базова:

1. Вікова психологія: навчальний посібник / За ред. Г. С. Костюка. - Київ: Радянська школа, 1976. - 269 с.

2. Вікова та педагогічна психологія: Навч. посібник. / За ред. О. В. Скрипченко, Л. В. Долинська, З. В. Огороднічук та ін. - К.: Просвіта, 2001. - 416 с.

3. Кутішенко В. П. Вікова та педагогічна психологія (курс лекцій): Навчальний посібник./ В.П.Кутішенко - Київ: Центр навчальної літератури, 2005. – 128 с.

4. Токарева Н. М. Шамне А. В. Вікова та педагогічна психологія : навчальний посібник [для студентів вищих навчальних закладів] / Н. М. Токарева, А. В. Шамне. – Київ, 2017 – 548 с.

Додаткова

1. Терлецька Л. Г. Вікова психологія і психодіагностика : підручник / Л.Г. Терлецька. — К.: Видавничий Дім «Слово», 2013. — 608 с.
2. Возрастная и педагогическая психология: хрестоматия для студентов высших педагогических учебных заведений / сост. И. В. Дубровина, А. М. Прихожан, В. В. Зацепин. - 4-е изд., стер. Москва : Академия , 2007 - 367 с.
3. Психология человека от рождения до смерти. Полный курс психологии развития / Под ред. А.А.Реана. – СПб.: «Прайм-ЕВРОЗНАК», 2005. – 416 с.

Змістовий модуль 2.

Психології навчання, виховання та педагогічної діяльності

Тема 4: Психологія навчання

Лекція (2 год.)

Мета вивчення: *Дати узагальнені знання про психологію навчання особистості в різні вікові періоди, концентруючи увагу студентів на основних теоріях навчання.*

Зміст

Сутність теорії навчальної діяльності; сучасні теорії наочіння (Л.Б.Ітельсон, І.А.Зимня, К.К.Платонов, Н.Ф.Тализіна, Р.С.Немов); проблеми теорії наочіння, типи наочіння, види наочіння, теорія наочіння (асоціативні, умовно-рефлекторні, операціональні, знакові). Різні підходи до визначення навчання (Л.С.Виготський, С.Л.Рубінштейн, Д.Б.Ельконін, В.В.Давидов, П.Я.Гальперин, А.Н.Леонт'єв, К.К.Платонов), міждисциплінарний підхід до навчання (за І.Линггартом). Співвідношення понять: наочіння, учіння, навчання, загальна характеристика процесу учіння; мотивація учіння; засвоєння навчального матеріалу – центральна ланка навчальної діяльності; типи учіння та орієнтувальна основа діяльності; психологічні особливості навчання дітей раннього віку; психологічні основи наочіння дошкільнят; навчання в молодшому шкільному віці; психологічні особливості навчання в середніх і старших класах загальноосвітньої школи; загальні теоретичні складові психології виховання.

Підходи до визначення навчання (К.К.Платонов, П.І.Підкасистий, Н.Ф.Тализіна, І.А.Зимня, І.Ф.Харламов). Проблеми навчання та психічного розвитку. Основні підходи до вирішення проблеми взаємозв'язку навчання та розвитку (Ж.Пиаже, Л.С.Виготський, Б.Г.Анан'єв). Основні напрями розробки проблеми навчання та розвитку. Теорія формування розумових дій П.Я. Гальперина. Основні лінії психічного розвитку в навчальному процесі. Основні тенденції психічний розвитку в навчальному процесі. Научуваність: види, рівні, прояви. Фактори научуваності. Основні положення вивчення особистого розвитку кожного учня.

Трактування поняття «навчальна діяльність». Загальна структура навчальної діяльності. Етапи рішення навчальної задачі. Види та етапи засвоєння навчальних дій. Вивчення навчальної діяльності. Структура, функціонування та умови розвитку діяльності навчання та взаємодії між

учасниками освітнього процесу на різних етапах онтогенезу. Організація освіти. Психологічний аналіз функцій традиційної та інноваційної стратегії організації освіти.

Мотивація та навчальні мотиви. Види мотивації в навчальній діяльності. Способи формування мотивації навчання. Якісні та кількісні характеристики мотивації в процесі навчальної діяльності. Форми прояви мотивів навчання.

Основні поняття та терміни: *структура учбової діяльності, учбова задача, оцінка, довільність психічних процесів, внутрішній план дій, рефлексія, рівень домагань, понятійне мислення, інтеріоризація, екстеріоризація, уміння вчитися, внутрішня позиція школяра, смислова орієнтовна основа вчинку, узагальнення переживань, синтезуюче сприймання, научованість.*

Питання, що виносяться на самостійне вивчення: Зв'язок типів ставлення школярів до навчання з характером їхньої мотивації та стану навчальної діяльності. Карта вивчення стану мотивації навчання учнів та її формування. Загальні умови формування умінь та навичок. Причини, які впливають на продуктивність навичок в навчальному процесі. Закони формування навичок в навчальному процесі.

Питання для повторення:

1. Охарактеризуйте взаємозв'язок навчання та виховання
2. Визначте способи формування мотивації навчальної діяльності
3. Що таке учбова задача? Розкрийте сутність цього поняття

Методичні вказівки: усвідомити необхідність знань теоретичних основ навчальної діяльності, зосередити увагу на формуванні мови навчання у сучасного школяра, використовуючи сучасні методи передачі знань.

Список літератури:

Базова:

1. Вікова психологія: навчальний посібник / За ред. Г. С. Костюка. - Київ: Радянська школа, 1976. - 269 с.
2. Вікова та педагогічна психологія: Навч. посібник. / За ред. О. В. Скрипченко, Л. В. Долинська, З. В. Огороднічук та ін. - К.: Просвіта, 2001. - 416 с.
3. Кутішенко В. П. Вікова та педагогічна психологія (курс лекцій): Навчальний посібник./ В.П.Кутішенко - Київ: Центр навчальної літератури, 2005. – 128 с.
4. Поліщук В.М. Вікова і педагогічна психологія : навчальний посібник / В. М. Поліщук. – Вид. 3_тє, виправ. – Суми : Університетська книга, 2010. – 352 с.
5. Токарева Н. М. Шамне А. В. Вікова та педагогічна психологія : навчальний посібник [для студентів вищих навчальних закладів] / Н. М. Токарева, А. В. Шамне. – Київ, 2017 – 548 с.

Додаткова:

1. Амонашвили Ш.А. Воспитательные функции школьных оценок. М., 2008.
2. Бурмистрова Е.В. Психологическая безопасность образовательной среды [Электронный ресурс]. - М.: Центр экстренной психологической помощи МГППУ, 2005.-<http://tochkapsy.ru/teksts/burmistrova/b4.ppt>

3. Терлецька Л. Г. Вікова психологія і психодіагностика : підручник / Л.Г. Терлецька. — К.: Видавничий Дім «Слово», 2013. —608 с.

4. Возрастная и педагогическая психология: хрестоматия для студентов высших педагогических учебных заведений / сост. И. В. Дубровина, А. М. Прихожан, В. В. Зацепин. - 4-е изд., стер. Москва : Академия, 2007 - 367 с.

5. Психология человека от рождения до смерти. Полный курс психологии развития / Под ред. А.А.Реана. – СПб.: «Прайм-ЕВРОЗНАК», 2005. – 416 с.

Тема 5: Психологія виховання

Лекція (2 год.)

Мета вивчення: *Дати узагальнені знання про психологію виховання, орієнтуючись на сучасні виховні концепції та умови організації виховного процесу в закладі освіти.*

Зміст

Сучасні теорії психології виховання; соціально-психологічні аспекти виховання; особливості інститутів виховання; психологічні проблеми виховання дітей малечого та раннього віку; особливості виховання дошкільнят та молодших школярів; психологія виховання підлітків та юнаків; вікові закономірності формування мотиваційної сфери школярів; рівні розвитку ціннісно-сислової сфери; формування моральної свідомості учнів; формування навичок; формування понять; управління процесом навчання. Міждисциплінарний підхід до виховання. Проблеми психології виховання. Принципи виховання. Методи виховання. Методи та прийоми самовиховання. Я-концепція та самооцінка школяра. Поняття «групи ризику». Здоров'язберігаючі технології в сучасній школі. Психолого-педагогічні особливості роботи з класами компенсаторного навчання. Поняття терапевтичної дидактики. Психологічна служба в школі

Основні поняття та терміни: *научіння, навчання, учіння, навчальна діяльність, мотивація учіння, засвоєння, орієнтувальна основа діяльності. Рівні та форми научіння, навчальні задачі та навчальні дії, виховання*

Питання, що виносяться на самостійне вивчення: Поняття інноваційної особистості та умови її розвитку. Характеристика здоров'язберігаючих технологій

Питання для повторення:

1. Опишіть структуру психологічної служби сучасного освітнього закладу
2. Охарактеризуйте рівні научіння.
3. Які основи терапевтичної діяльності педагога? Охарактеризуйте їх.

Методичні вказівки: усвідомити необхідність знань з теми, виділити особливості організації системи виховання з урахуванням нових умов організації освітнього процесу.

Список літератури:

Базова

1. Вікова психологія: навчальний посібник / За ред. Г. С. Костюка. - Київ: Радянська школа, 1976. - 269 с.
2. Вікова та педагогічна психологія: Навч. посібник. / За ред. О. В. Скрипченко, Л. В. Долинська, З. В. Огороднічук та ін. - К.: Просвіта, 2001. - 416 с.
3. Кутішенко В. П. Вікова та педагогічна психологія (курс лекцій): Навчальний посібник./ В.П.Кутішенко - Київ: Центр навчальної літератури, 2005. – 128 с.
4. Поліщук В.М. Вікова і педагогічна психологія : навчальний посібник / В. М. Поліщук. – Вид. 3_тє, виправ. – Суми : Університетська книга, 2010. – 352 с.
5. Токарева Н. М. Шамне А. В. Вікова та педагогічна психологія : навчальний посібник [для студентів вищих навчальних закладів] / Н. М. Токарева, А. В. Шамне. – Київ, 2017 – 548 с.

Додаткова:

1. Бурмистрова Е.В. Психологическая безопасность образовательной среды [Электронный ресурс]. - М.: Центр экстренной психологической помощи МГППУ, 2005. -<http://tochkapsy.ru/teksts/burmistrova/b4.ppt>
2. Бовть О. Б. Психокорекційна робота з попередження агресивності дітей молодшого шкільного віку // Практична психологія та соціальна робота. – 1998. № 1. – С. 18–20; № 3. – С. 3–8; – № 4. – С. 15–17; – № 5. – С. 19–23; – № 6–7. – С. 33–36. – № 8. – С. 14–16. – № 9. – С. 15–19. – № 10. – С. 21–24.
3. Терлецька Л. Г. Вікова психологія і психодіагностика : підручник / Л.Г. Терлецька. — К.: Видавничий Дім «Слово», 2013. –608 с.
4. Возрастная и педагогическая психология: хрестоматия для студентов высших педагогических учебных заведений / сост. И. В. Дубровина, А. М. Прихожан, В. В. Зацепин. - 4-е изд., стер. Москва : Академия , 2007 - 367 с.

Тема 6: Психологічні характеристики педагогічної діяльності.

Лекція (2 год.)

Мета вивчення: *ознайомити студентів з психологічними характеристиками педагогічної діяльності, зосереджуючи увагу на структурі педагогічної діяльності, професійних здібностях педагога, професійному здоров'ї учасників освітнього процесу.*

Зміст

Проблеми психології педагогічної діяльності. Основні протиріччя педагогічної діяльності. Основні функції взаємодії учнів та педагогів. Склад професійно-обумовлених якостей та характеристик педагога. Типологія професійних позицій вчителя. Педагогічне проектування та педагогічні технології, проектно-конструктивна діяльність викладача при організації навчально-виховних ситуацій. Психологічна служба в навчальному закладі.

Структура загальних педагогічних здібностей (за В.А. Крутецьким). Модульне уявлення професійної компетенції вчителя (за А.К. Макаровою).

Змістовий бар'єр між вчителем та учнем. Причини виникнення змістового бар'єра. Рівні продуктивності діяльності вчителя. Стили педагогічної діяльності. Характеристика індивідуального стилю діяльності вчителя. Професійна позиція педагога. Особистість педагога. Дефекти особистості педагога. Синдром емоційного вигорання вчителя. Схема психологічного аналізу педагогічного досвіду. Комплексний аналіз уроку. Системи підготовки педагогів.

Підходи до визначення педагогічного спілкування (О.Н.Леонт'єв, О.О.Реан, Я.Л.Коломенський, І.А.Зимняя, С.С.Степанов, К.К.Платонов). Цілі педагогічного спілкування. Базові вміння професійного спілкування. Рівні педагогічного спілкування. Рівні формування комунікативних умінь та навичок вчителя. Особистісні показники педагогічного спілкування. Етапи педагогічного спілкування. Фактори соціально-перцептивних викривлень в педагогічному процесі. Бар'єри педагогічного спілкування. Стили та тактики педагогічного спілкування. Позиції оратора. Основні помилки педагогічного спілкування.

Педагогічні конфлікти: поняття, причини, рівні. Шляхи виходу з конфліктних ситуацій

Основні поняття та терміни: авторитет педагога, здібності до педагогічної діяльності, професійні кризи вчителя, самоактуалізація вчителя, Я-концепція вчителя, психічне здоров'я вчителя, педагогічне спілкування, етапи педагогічного спілкування, ефективність педагогічного спілкування, конфлікти.

Питання, що виносяться на самостійне вивчення: Поняття педагогічних конфліктів, характеристика та умови позитивного перебігу

Питання для повторення:

1. Опишіть умови ефективного педагогічного спілкування
2. Охарактеризуйте особливості професійної діяльності сучасного педагога.
4. Поняття педагогічного конфлікту, характеристика учасників педагогічної взаємодії.

Методичні вказівки: усвідомити необхідність знань з теми, зосередити увагу на особливостях педагогічної діяльності, професійного здоров'я, педагогічних конфліктів.

Список літератури:

Базова:

1. Вікова психологія: навчальний посібник / За ред. Г. С. Костюка. - Київ: Радянська школа, 1976. - 269 с.
2. Вікова та педагогічна психологія: Навч. посібник. / За ред. О. В. Скрипченко, Л. В. Долинська, З. В. Огороднічук та ін. - К.: Просвіта, 2001. - 416 с.
3. Кутішенко В. П. Вікова та педагогічна психологія (курс лекцій): Навчальний посібник./ В.П.Кутішенко - Київ: Центр навчальної літератури, 2005. – 128 с.
4. Поліщук В.М. Вікова і педагогічна психологія : навчальний посібник / В. М. Поліщук. – Вид. 3_те, виправ. – Суми : Університетська книга, 2010. – 352 с.

5. Токарева Н. М. Шамне А. В. Вікова та педагогічна психологія : навчальний посібник [для студентів вищих навчальних закладів] / Н. М. Токарева, А. В. Шамне. – Київ, 2017 – 548 с.

Додаткова:

1. Бурмистрова Е.В. Психологическая безопасность образовательной среды [Электронный ресурс]. - М.: Центр экстренной психологической помощи МГППУ, 2005.-<http://tochkapsy.ru/teksts/burmistrova/b4.ppt>

2. Булах І. С. Психологічні аспекти міжособистісної взаємодії викладачів і студентів: Навчально-методичний посібник / І. С. Булах, Л. В. Долинська; М-во освіти і науки України, Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова. - Київ: НПУ, 2002. - 114 с

3. Концепція розвитку психологічної служби системи освіти України на період до 2012 року / http://www.mon.gov.ua/gr/obg/2008/18_04_08.doc

4. Мухина В. С. Возрастная психология.\ В.С.Мухина - М.: ИЦ "Академия", 2000. - 432 с.

5. Педагогічна майстерність. Підручник / За ред. І. А. Зязюна. - К.: Вища школа, 1997. - 397 с.

6. Пиаже Ж. Избранные психологические труды. /Ж.Пиаже - М.: Междун. педагогич. академия, 1994. - 680 с.

7. Підготовка учнів до професійного навчання і праці (психолого-педагогічні основи): Навч. посібник / Під ред. Г. О. Балла, П. С. Перепелиці, В. В. Рибалки. - К.: Наукова думка, 2000. - 188 с.

8. Терлецька Л. Г. Вікова психологія і психодіагностика : підручник / Л.Г. Терлецька. — К.: Видавничий Дім «Слово», 2013. –608 с.

9. Возрастная и педагогическая психология: хрестоматия для студентов высших педагогических учебных заведений / сост. И. В. Дубровина, А. М. Прихожан, В. В. Зацепин. - 4-е изд., стер. Москва : Академия, 2007 - 367 с.

10. Психология человека от рождения до смерти. Полный курс психологии развития / Под ред. А.А.Реана. – СПб.: «Прайм-ЕВРОЗНАК», 2005. – 416 с

ТЕМИ І ПЛАНИ СЕМІНАРСЬКО-ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ

Позааудиторна самостійна робота перед семінарськими заняттями

Позааудиторна самостійна робота передбачає активну підготовку студентів до навчальної роботи на семінарському занятті: реферативне конспектування та підготовку презентацій на питання семінарського заняття, скласти конспект першоджерел.

В процесі підготовки до семінарсько-практичного заняття студент має проаналізувати вказану літературу, самостійно знайти додаткову інформацію з теми і питань заняття, здійснюючи порівняльний аналіз опрацьованої інформації та вказуючи використані інформаційні джерела. Бажано підкріплення відповіді прикладами з сучасного життя. Бажано при підготовці до семінарського заняття фіксування навчальної інформації у вигляді міні конспекту з узагальненнями до кожного питання.

На практичних заняттях рекомендується використовувати технологію кейсу.

Робота в ході семінарського заняття здійснюється через прослуховування підготовлених доповідей з використанням конспектів першоджерел та статей з теми, виконаних письмових завдань.

Також рекомендується використовувати проектну технологію та портфоліо для організації самостійної роботи студентів.

ТЕМА 1.

Мета: Ознайомитись з педагогічною та віковою психологією як наукою, з її методологічними принципами та основними концепціями і поняттями.

Форма проведення - колоквиум

Питання до семінару:

1. Теоретична частина:

1. Педагогічна і вікова психологія як галузь психолого-педагогічних знань, предмет завдання, структура та взаємозв'язок з іншими науками та галузями психолого-педагогічних знань.

2. Характеристика основних проблем сучасної педагогічної і вікової психології.

3. Методологічні основи педагогічної і вікової психології

4. Методи педагогічної і вікової психології, їхня кваліфікація.

5. Історичні аспекти виникнення і розвитку педагогічної і вікової психології

2. Практична частина:

1. Розв'язання психологічних задач: опрацювання завдань для усного виконання в аудиторії та / або завдань для домашнього виконання рівня С.

2. Виконання практичних завдань на формування психодіагностичних навичок: лабораторний практикум:

ЗАВДАННЯ ДЛЯ ПОЗААУДИТОРНОЇ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

Рівень А

Підготуйте повідомлення про педагога, який зробив вагомий внесок у розвиток вітчизняної педагогічної і вікової психології.

Рівень В

Складіть таблицю «Етапи розвитку педагогічної і вікової психології» за формою:

Джерело	Рік	Визначення поняття вікова психологія, педагогічна психологія	Завдання і цілі	зміст

Матеріал для заповнення таблиці можна знайти в роботах:

а) Зимняя И.А. Педагогическая психология. - Ростов-на-Дону, 1997. - С.18-27;

б) Петровский А.В., Ярошевский М.Г. История и теория психологии: В 2-х т. Т.1. - М., 1996.

Рівень С

Намалюйте схему, яка відображає структуру вікової і педагогічної психології.

ЛІТЕРАТУРА

Базова:

1. Вікова психологія: навчальний посібник / За ред. Г. С. Костюка. - Київ: Радянська школа, 1976. - 269 с.

2. Вікова та педагогічна психологія: Навч. посібник. / За ред. О. В. Скрипченко, Л. В. Долинська, З. В. Огороднічук та ін. - К.: Просвіта, 2001. - 416 с.

3. Кутішенко В. П. Вікова та педагогічна психологія (курс лекцій): Навчальний посібник./ В.П.Кутішенко - Київ: Центр навчальної літератури, 2005. – 128 с.

Додаткова:

1. Абрамова Г. С. Возрастная психология: Учеб. пособие для студ. Вузов / Г.С. Абрамова - М.: Издательский центр "Академия", 1999. - 672 с.

2. Булах І. С. Психологічні аспекти міжособистісної взаємодії викладачів і студентів: Навчально-методичний посібник / І. С. Булах, Л. В. Долинська; М-во освіти і науки України, Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова. - Київ: НПУ, 2002. - 114 с

Семінар 2. Особливості психічного розвитку дитини на різних вікових етапах.

Мета: Перевірити і закріпити знання студентами теоретичного матеріалу за темою. Перевірити сформованість навичок самостійної роботи з науковою літературою

1. Теоретична частина

Питання до семінару:

1. Характеристика дитини немовлячого віку: фази новонародженості як кризового періоду: основні ознаки та причини. Сутність і значення «безпорадності» (Дж. Брукнер) в розвитку психіки немовляти. Немовлячий вік як період стабільного розвитку: структура, динаміка немовлячого віку. Характеристика основних психологічних новоутворень дошкільника. Основні кризові періоди дитини раннього віку.

2. Соціальна ситуація розвитку дитини у старшому дошкільному віці: вплив дорослих та ровесників на розвиток особистості дошкільника, зародження нових видів діяльності та пізнавального розвитку. Основні новоутворення, особистісний розвиток. Роль вольових дій в поведінці дошкільника. Гра як провідний вид діяльності дошкільника. Особливості навчання в дошкільному віці. Зміст поняття «шкільна зрілість». Проблема навчання шістирічок: за та проти.

3. Соціальна ситуація розвитку та психологічна готовність до шкільного навчання: характеристика психічних новоутворень молодшого шкільного віці, провідний вид діяльності, причини шкільної дезадаптації. Розвиток самосвідомості, самооцінки та внутрішнього плану дій молодших школярів, розвиток пізнавальних процесів та інтересів молодших школярів. Технологія творчого розвитку О.З. Рахімова. Особливості спілкування молодшого школяра з дорослими та ровесниками

4. Соціальна ситуація розвитку, завдання підліткового та юнацького віку, провідна діяльність. Основні психологічні новоутворення віку: самооцінка, самовизначення. Особливості розвитку самосвідомості підлітків. Специфіка комунікативної діяльності підлітків. Вплив референтних груп на формування особистості підлітка. Музика, сленг, одяг та стиль, девіантні субкультури підлітків.

5. Специфіка соціальної ситуації розвитку в ранній юності. Проблема особистісного самовизначення в ранній юності. Особливості дружби і кохання в юнацькому віці.

6. Перебудова взаємин з однолітками та дорослими на етапі ранньої юності. Психологічні особливості вибору професії та готовність юнаків і дівчат до професійного самовизначення.

2. Практична частина:

1. Розв'язання психологічних задач: опрацювання завдань для усного виконання в аудиторії та / або завдань для домашнього виконання рівня С.

2. Виконання практичних завдань на формування психодіагностичних навичок: лабораторний практикум:

- Назвіть основні завдання психічного розвитку в юнацькому періоді з позиції З. Фрейда, Е.Еріксона, Д.Б. Ельконіна.

ЗАВДАННЯ ДЛЯ ПОЗААУДИТОРНОЇ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

Рівень А

Побудуйте таблицю вікового розвитку дітей за критеріями: соціальна ситуація розвитку, новоутворення, провідна діяльність, провідний психічний процес, коротка характеристика вікових змін в пізнавальному, емоційному, ціннісному та соціальному розвитку.

Рівень В.

Складіть план профорієнтаційної роботи зі старшокласниками та опишіть особливості її проведення

Рівень С

Прочитайте роботи українських письменників В.Короленка „Дети подземелья” та М.Коцюбинського „Ялинка” та визначте схожість і відмінність розвитку і становлення дітей. Порівняйте психологічні характеристики досліджуваних груп дітей минулого і сучасності.

ЛІТЕРАТУРА

Базова:

1. Вікова та педагогічна психологія: Навч. посібн. / О.В. Скрипченко, Л.В. Долинська, З.В. Огороднійчук та ін. 3-тє вид., випр. і доп. – К.: Каравела, 2012. - 400 с.
2. Костюк Г.С. Принцип развития в психологии // Хрестоматия по возрастной психологии. Учеб.пос. для студ.: сост. Л.М. Семенюк. Под ред. Д.И.Фельдштейна [издание 2-е, доп.]. - Москва: Институт практической психологии, 1996. - 304 с.
3. Поліщук В.М. Вікова і педагогічна психологія : навчальний посібник / В. М. Поліщук. — Вид. 3-тє, виправ. — Суми : Університетська книга, 2010. — 352 с.
4. Терлецька Л. Г. Вікова психологія і психодіагностика : підручник / Л.Г. Терлецька . — К.: Видавничий Дім «Слово», 2013. — 608 с.

Додаткова:

5. Бернс Р. Развитие Я-концепции и воспитание [Текст] / Р. Бернс. - М.: Прогресс, 1986. - 422 с.
6. Выготский Л.С. Вопросы детской психологии. – С.-Пб. : Союз, – 1999. - 224 с.
7. Мухина В. С. Возрастная психология: феноменология развития, детство, отрочество: Учебник для студ. вузов. - 4-е изд., стереотип. - М.: Издательский центр "Академия", 1999. - 456 с.
8. Максименко С. Д. Современное состояние генетических исследований в психологии // Практична психологія та соціальна робота. – 2000. – № 5. – С. 6–8.
9. Мудрик А. В. Юношеский тип общения // Возрастная психология: Детство, отрочество, юность: Хрестоматия / Сост. и науч. ред. В. С. Мухина, А. А. Хвостов. – М.: Академия, 2001. – С. 493–499.

Семінар 3. Психологія виховання.

Мета: Ознайомити студентів з психологією організації виховного процесу, а також з оцінкою ефективності виховання.

Питання до семінару:

1. Теоретична частина

1. Психологія виховного процесу: цілі, засоби і методи виховання, види виховання
2. Характеристика самовиховання, соціальні виховні інститути
3. Психологія виховної роботи в освітньому закладі. Вікові особливості виховання
4. Особливості виховання важких та обдарованих дітей.

2. Практична частина:

1. Розв'язання психологічних задач: опрацювання завдань для усного виконання в аудиторії та / або завдань для домашнього виконання рівня С.

2. Виконання практичних завдань на формування психодіагностичних навичок: лабораторний практикум:

ЗАВДАННЯ ДЛЯ ПОЗААУДИТОРНОЇ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

Рівень А.

Розкрийте проблему виховання як цілеспрямований і керований процес соціалізації

Рівень В

Складіть «словник проблем сучасного підлітка»

Рівень С.

Написати есе на тему «Роль вчителя у формуванні особистості учня»

ЛІТЕРАТУРА

Базова:

1. Вікова психологія: навчальний посібник / За ред. Г. С. Костюка. - Київ: Радянська школа, 1976. - 269 с.

2. Вікова та педагогічна психологія: Навч. посібник. / За ред. О. В. Скрипченко, Л. В. Долинська, З. В. Огороднічук та ін. - К.: Просвіта, 2001. - 416 с.

3. Кутішенко В. П. Вікова та педагогічна психологія (курс лекцій): Навчальний посібник./ В.П.Кутішенко - Київ: Центр навчальної літератури, 2005. – 128 с.

4. Токарева Н. М. Шамне А. В. Вікова та педагогічна психологія : навчальний посібник [для студентів вищих навчальних закладів] / Н. М. Токарева, А. В. Шамне. – Київ, 2017 – 548 с.

Додаткова:

1. Абрамова Г. С. Возрастная психология: Учеб. пособие для студ. Вузов / Г.С. Абрамова - М.: Издательский центр "Академия", 1999. - 672 с.

2. Бурмистрова Е.В. Психологическая безопасность образовательной среды [Электронный ресурс]. - М.: Центр экстренной психологической помощи МГППУ, 2005.-<http://tochkapsy.ru/teksts/burmistrova/b4.ppt>

3.Булах І. С. Психологічні аспекти міжособистісної взаємодії викладачів і студентів: Навчально-методичний посібник / І. С. Булах, Л. В. Долинська; М-во освіти і науки України, Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова. - Київ: НПУ, 2002. - 114 с

4.Возрастная и педагогическая психология: хрестоматия для студентов высших педагогических учебных заведений / сост. И. В. Дубровина, А. М. Прихожан, В. В. Зацепин. - 4-е изд., стер. Москва : Академия , 2007 - 367 с.

5.Психология человека от рождения до смерти. Полный курс психологии развития / Под ред. А.А.Реана. – СПб.: «Прайм-ЕВРОЗНАК», 2005. – 416 с.

Семінар 4. Психологія навчання.

Мета: Перевірити і закріпити знання студентами теоретичного матеріалу за темою та сформованість навичок самостійної роботи з науковою літературою

Питання до семінару:

1. Теоретична частина

1. Складові індивідуального стилю навчання.
2. Характеристики продуктивності мислення. Пізнавальні стилі: когнітивні, інтелектуальні, епістемологічні. Психологічні особливості розуміння (“зрозумілості”) інформації.
3. Рівні навчання та типи учнів за стилями навчання.
4. Поняття індивідуального підходу у навчанні.
5. Результативні критерії: ключові компетенції – ціннісно-сміслова, загальнокультурна, навчально-пізнавальна, інформаційна, комунікативна, соціально-трудова, особистісного самовдосконалення.
6. Критерії оцінювання рівня навчальної діяльності учнів за результатами уроку (курсу) як психолого-педагогічної технології: рівень знань, рівень самостійності виконання завдання, рівень творчості виконання завдання, систематичність виконання завдань, перспективність набутих знань і вмінь.

2. Практична частина:

1. Розв'язання психологічних задач: опрацювання завдань для усного виконання в аудиторії та / або завдань для домашнього виконання рівня С.
2. Виконання практичних завдань на формування психодіагностичних навичок: лабораторний практикум:

Практичне завдання:

1. Етапи психологічного аналізу уроку: перспективний, актуальний, ретроспективний.
2. Психологічний аналіз уроку. Мета психологічного аналізу уроку – прийняття вчителем рішення щодо критеріїв ефективності та засобів оптимізації навчальної діяльності. Критерії психологічного аналізу уроку: реалізація вчителем навчальних цілей уроку, реалізація вчителем принципів розвивального навчання та виховних цілей уроку, рівень педагогічної рефлексії вчителя, рівень пізнавально-комунікативної активності учня.

ЗАВДАННЯ ДЛЯ ПОЗААУДИТОРНОЇ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

Рівень А

Визначити рівні учбової діяльності та скласти характеристику невстигаючих учнів

Рівень В

Розробіть план бесіди з педагогами на тему «Педагогічні проблеми шкільної оцінки».

Рівень С.

Розробити карту спостереження за пізнавальною діяльністю учнів на уроці з іноземної мови.

ЛІТЕРАТУРА

Базова:

1. Вікова психологія: навчальний посібник / За ред. Г. С. Костюка. - Київ: Радянська школа, 1976. - 269 с.
2. Вікова та педагогічна психологія: Навч. посібник. / За ред. О. В. Скрипченко, Л. В. Долинська, З. В. Огороднічук та ін. - К.: Просвіта, 2001. - 416 с.
3. Ждан А.Н. История психологии: от античности до наших дней. / Ждан А.Н. - М., 2004. – 576 с.
4. Кутішенко В. П. Вікова та педагогічна психологія (курс лекцій): Навчальний посібник./ В.П.Кутішенко - Київ: Центр навчальної літератури, 2005. – 128 с.
5. Поліщук В.М. Вікова і педагогічна психологія : навчальний посібник / В. М. Поліщук. – Вид. 3_те, виправ. – Суми : Університетська книга, 2010. – 352 с.
6. Токарева Н. М. Шамне А. В. Вікова та педагогічна психологія : навчальний посібник [для студентів вищих навчальних закладів] / Н. М. Токарева, А. В. Шамне. – Київ, 2017 – 548 с.

Додаткова:

1. Абрамова Г. С. Возрастная психология: Учеб. пособие для студ. Вузов / Г.С. Абрамова - М.: Издательский центр "Академия", 1999. - 672 с.
2. Амонашвили Ш.А. Воспитательные функции школьных оценок. М., 2008.
3. Бурмистрова Е.В. Психологическая безопасность образовательной среды [Электронный ресурс]. - М.: Центр экстренной психологической помощи МГППУ, 2005. - <http://tochkapsy.ru/teksts/burmistrova/b4.ppt>
4. Булах І. С. Психологічні аспекти міжособистісної взаємодії викладачів і студентів: Навчально-методичний посібник / І. С. Булах, Л. В. Долинська; М-во освіти і науки України, Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова. - Київ: НПУ, 2002. - 114 с
5. Терлецька Л. Г. Вікова психологія і психодіагностика : підручник / Л.Г. Терлецька. — К.: Видавничий Дім «Слово», 2013. –608 с.
6. Возрастная и педагогическая психология: хрестоматия для студентов высших педагогических учебных заведений / сост. И. В. Дубровина, А. М. Прихожан, В. В. Зацепин. - 4-е изд., стер. Москва : Академия , 2007 - 367 с.

Семінар 5. Розвиток та саморозвиток особистості

Мета: Закріпити у студентів знання про особливості особистісного розвитку, перевірити знання студентами теоретичного матеріалу за темою та сформованість навичок самостійної роботи з науковою літературою

Питання до семінару:

1. Теоретична частина

1. Зрілість як критерій розвитку та саморозвитку особистості.
2. Психологічні теорії розвитку особистості в контексті психології виховання (Е. Еріксон, К. Юнг, Д. Левінсон).

3. Саморозвиток особистості.
4. Критерії саморозвитку суб'єктів навчання – вчителя та учня; викладача та студента.
5. Методики самоорганізування (самопроектування) особистості.

2. Практична частина:

1. Розв'язання психологічних задач: опрацювання завдань для усного виконання в аудиторії та / або завдань для домашнього виконання рівня С.
2. Виконання практичних завдань на формування психодіагностичних навичок: лабораторний практикум.

ЗАВДАННЯ ДЛЯ ПОЗААУДИТОРНОЇ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

Рівень А.

1. Розкрийте проблему педагогічного спілкування в системі “вчитель-учень”.
2. Проаналізуйте критерії самовдосконалення учні і педагога та виділіть професійно-педагогічних здібностей вчителя.

Рівень В.

Провести порівняльний аналіз стилів педагогічного спілкування за схемою:

<u>стиль спілкування</u>	<u>характеристика</u>	<u>позитивне</u>	<u>негативне</u>
<u>Демократичний</u>			
<u>авторитарний</u>			
<u>авторитетний</u>			
<u>ліберальний</u>			

Рівень С.

Розкрийте особистісну та професійну зрілість вчителя та вкажіть риси особистісної зрілості

ЛІТЕРАТУРА

Базова:

1. Вікова психологія: навчальний посібник / За ред. Г. С. Костюка. - Київ: Радянська школа, 1976. - 269 с.
2. Вікова та педагогічна психологія: Навч. посібник. / За ред. О. В. Скрипченко, Л. В. Долинська, З. В. Огороднічук та ін. - К.: Просвіта, 2001. - 416 с.
3. Кутішенко В. П. Вікова та педагогічна психологія (курс лекцій): Навчальний посібник./ В.П.Кутішенко - Київ: Центр навчальної літератури, 2005. – 128 с.

Додаткова:

1. Абрамова Г. С. Возрастная психология: Учеб. пособие для студ. Вузов / Г.С. Абрамова - М.: Издательский центр "Академия", 1999. - 672 с.
2. Амонашвили Ш.А. Воспитательные функции школьных оценок. М., 2008.
3. Терлецька Л. Г. Вікова психологія і психодіагностика : підручник / Л.Г. Терлецька. — К.: Видавничий Дім «Слово», 2013. –608 с.

4. Возрастная и педагогическая психология: хрестоматия для студентов высших педагогических учебных заведений / сост. И. В. Дубровина, А. М. Прихожан, В. В. Зацепин. - 4-е изд., стер. Москва : Академия, 2007 - 367 с.

5. Психология человека от рождения до смерти. Полный курс психологии развития / Под ред. А.А. Реана. – СПб.: «Прайм-ЕВРОЗНАК», 2005. – 416 с.

Семинар 6. Основні складові педагогічних конфліктів

Цель: Закрепити знання у студентів про особливості перебігу педагогічних конфліктів та визначити поведінку учасників освітнього процесу в конфліктних ситуаціях.

Питання до семінару:

1. Теоретична частина

1. Зміст поняття «педагогічний конфлікт» та типологія педагогічних конфліктів
2. Основні проблеми та труднощі спілкування та взаємодії педагога і учнів
3. Стратегії поведінки в учасників педагогічних конфліктів та шляхи їхнього подолання.
4. Педагогічна майстерність і педагогічний такт

2. Практична частина:

1. Розв'язання психологічних задач: опрацювання завдань для усного виконання в аудиторії та / або завдань для домашнього виконання рівня С.
2. Виконання практичних завдань на формування психодіагностичних навичок: лабораторний практикум:
- Скласти таблицю «Педагогічні конфлікти»

назва конфлікту	причини виникнення	хід протікання	шляхи урегулювання

ЗАВДАННЯ ДЛЯ ПОЗААУДИТОРНОЇ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

Рівень А.

Скласти схеми "Стили педагогічного спілкування" та "Типи педагогічної взаємодії", використовуючи список поданої літератури.

Рівень В

Скласти таблицю "Основні галузі ускладнень в педагогічній взаємодії", використовуючи літературу зі списку, поданого нижче.

Рівень С

Випишіть основні характеристики педагогічного такту.

Галузь ускладнення	Причини	Зовнішні прояви	Шляхи усунення

ЛІТЕРАТУРА

Базова:

1. Вікова психологія: навчальний посібник / За ред. Г. С. Костюка. - Київ: Радянська школа, 1976. - 269 с.
2. Вікова та педагогічна психологія: Навч. посібник. / За ред. О. В. Скрипченко, Л. В. Долинська, З. В. Огороднічук та ін. - К.: Просвіта, 2001. - 416 с.
3. Кутішенко В. П. Вікова та педагогічна психологія (курс лекцій): Навчальний посібник./ В.П.Кутішенко - Київ: Центр навчальної літератури, 2005. – 128 с.
4. Ждан А.Н. История психологии: от античности до наших дней. / Ждан А.Н. - М., 2004. – 576 с.
5. Кутішенко В. П. Вікова та педагогічна психологія (курс лекцій): Навчальний посібник./ В.П.Кутішенко - Київ: Центр навчальної літератури, 2005. – 128 с.
6. Поліщук В.М. Вікова і педагогічна психологія : навчальний посібник / В. М. Поліщук. – Вид. 3_те, виправ. – Суми : Університетська книга, 2010. – 352 с.
7. Токарева Н. М. Шамне А. В. Вікова та педагогічна психологія : навчальний посібник [для студентів вищих навчальних закладів] / Н. М. Токарева, А. В. Шамне. – Київ, 2017 – 548 с.

Додаткова:

1. Бурмистрова Е.В. Психологическая безопасность образовательной среды [Электронный ресурс]. - М.: Центр экстренной психологической помощи МГППУ, 2005.-<http://tochkapsy.ru/teksts/burmistrova/b4.ppt>
2. Булах І. С. Психологічні аспекти міжособистісної взаємодії викладачів і студентів: Навчально-методичний посібник / І. С. Булах, Л. В. Долинська; М-во освіти і науки України, Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова. - Київ: НПУ, 2002. - 114 с
3. Марцинковская Т.Д. История детской психологии. Учебник для студ. пед. вузов. / Марцинковская Т.Д. – М.: Гуманит. изд. центр ВЛАДОС, 1998, - 272 с.
4. Психология человека от рождения до смерти. Полный курс психологии развития / Под ред. А.А.Реана. – СПб.: «Прайм-ЕВРОЗНАК», 2005. – 416 с.

Семінар 7. Проблеми професійної підготовки та особистісного розвитку педагога

Мета: Закріпити у студентів знання про особливості особистісного розвитку педагога, професійного здоров'я, перевірити сформованість навичок самостійної роботи з науковою літературою.

1. Теоретична частина

1. Проблема типологій особистості сучасного вчителя та критерії визначення типу особистості педагога.
2. Професійне педагогічне мислення.
3. Деформації особистості в процесі педагогічної діяльності. Професійне здоров'я педагога та інших учасників освітнього процесу.
4. Психологічні основи саморегуляції педагогічної діяльності.

Практична частина

1. Вправа: «Прислів'я». Група поділяється на декілька груп, які протягом 5 хвилин мають пригадати прислів'я українського народу, в яких йдеться про педагогічну діяльність та визначити про які риси вчителя йдеться.

ЗАВДАННЯ ДЛЯ ПОЗААУДИТОРНОЇ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

Рівень А.

На основі аналізу літератури заповніть таблицю «Типи особистості сучасного вчителя».

Тип особистості	Основні характеристики	Сильні сторони особистості	Слабкі сторони особистості

Рівень В.

Опрацювавши підписку за 2019 рік журналу «Рідна школа», підготуйте характеристику психологічних якостей особистості сучасного викладача іноземної мови.

Рівень С.

Складіть схему «Основні стереотипи педагогічної свідомості».

ЛІТЕРАТУРА

Базова:

1. Вікова психологія: навчальний посібник / За ред. Г. С. Костюка. - Київ: Радянська школа, 1976. - 269 с.
2. Вікова та педагогічна психологія: Навч. посібник. / За ред. О. В. Скрипченко, Л. В. Долинська, З. В. Огороднічук та ін. - К.: Просвіта, 2001. - 416 с.
3. Кутішенко В. П. Вікова та педагогічна психологія (курс лекцій): Навчальний посібник./ В.П.Кутішенко - Київ: Центр навчальної літератури, 2005. – 128 с.
4. Поліщук В.М. Вікова і педагогічна психологія : навчальний посібник / В. М. Поліщук. – Вид. 3_те, виправ. – Суми : Університетська книга, 2010. – 352 с.
5. Токарева Н. М. Шамне А. В. Вікова та педагогічна психологія : навчальний посібник [для студентів вищих навчальних закладів] / Н. М. Токарева, А. В. Шамне. – Київ, 2017 – 548 с.

Додаткова:

1. Абрамова Г. С. Возрастная психология: Учеб. пособие для студ. Вузов / Г.С. Абрамова - М.: Издательский центр "Академия", 1999. - 672 с.
2. Бурмистрова Е.В. Психологическая безопасность образовательной среды [Электронный ресурс]. - М.: Центр экстренной психологической помощи МГППУ, 2005.-<http://tochkapsy.ru/teksts/burmistrova/b4.ppt>
- 3.Булах І. С. Психологічні аспекти міжособистісної взаємодії викладачів і студентів: Навчально-методичний посібник / І. С. Булах, Л. В. Долинська; М-во освіти і науки України, Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова. - Київ: НПУ, 2002. - 114 с
- 4.Возрастная и педагогическая психология: хрестоматия для студентов высших педагогических учебных заведений / сост. И. В. Дубровина, А. М. Прихожан, В. В. Зацепин. - 4-е изд., стер. Москва : Академия , 2007 - 367 с.
- 5.Психология человека от рождения до смерти. Полный курс психологии развития / Под ред. А.А.Реана. – СПб.: «Прайм-ЕВРОЗНАК», 2005. – 416 с.

СИСТЕМА МОДУЛЬНО-РЕЙТИНГОВО КОНТРОЛЮ ЗНАНЬ ТА УМІНЬ СТУДЕНТІВ З ДИСЦИПЛІНИ «ПЕДАГОГІЧНА І ВІКОВА ПСИХОЛОГІЯ»

Вивчення курсу «Педагогічна і вікова психологія» передбачає контроль: виявлення, вимірювання і оцінювання знань, умінь студентів.

Контроль – це перевірка якості засвоєння навчального матеріалу, встановлення зворотного зв'язку між студентом та викладачем.

Контроль має на меті визначити не тільки рівень і якість навчованості студентів, але і об'єму його навчальної праці. Окрім того, виконання контрольних завдань формує у студентів уміння і навички використання теоретичних положень для аналізу і оцінювання психологічних явищ, педагогічних ситуацій, конкретних фактів педагогічної діяльності.

Програма дисципліни включає такі види контролю знань студентів:

- Контроль проміжних та поточних результатів засвоєння дисципліни;
- Підсумковий контроль.

Проміжний контроль не має формальних обмежень. Він здійснюється за задумом викладача. В якості форми такого контролю можна використовувати:

- оперативний контроль під час викладу лекційного матеріалу – за 5 хв. до закінчення лекції викладач задає студентам 2-3 питання. Зауваження до відповідей викладач робить на наступному занятті;

- бліцконтроль – за 5 хв. до закінчення лекції пропонується на окремому папері записати слова, які студенти запам'ятали з теми. На наступному занятті проводиться аналіз отриманих результатів,

- контрольні завдання з письмовим звітом – завдання на порівняння, перерахування, складання чи заповнення таблиць. Форма контролю – групова, індивідуальна;

- виконання творчих завдань,

- реферування та конспектування першоджерел.

Поточний контроль. Для поточного контролю використовуються результати практичних занять.

Підсумковий контроль – перевірка кінцевого результату навчальної роботи студента. Проводиться у формі заліку після вивчення дисципліни. Проведення підсумкового контролю і отримання позитивної оцінки включає: а) оцінку проміжної атестації (результати модуля 1), б) оцінку відвідуваності занять і активність в аудиторії; в) оцінку виконання лабораторних, творчих робіт; г) результати модульного контролю.

Форми підсумкового контролю:

1. традиційна: питання - відповідь (індивідуально, усно чи письмово),

2. опитування-інтерв'ю за тезаурусом чи питанням, які передбачають короткі відповіді. Опитування проводиться в присутності всієї групи усно або письмово.

3. мозковий штурм (групова форма роботи) – група поділяється на підгрупи по 3-4 особи. Кожній групі дається карточка з 3-4 питань проблемного характеру. Пропонується обговорити питання, спираючись на вивчений матеріал. Контроль завершується бесідою групи з викладачем, під час якої уточнюється правильність відповідей і якість засвоєння знань кожним студентом.

Основною дидактичною функцією контролю знань є забезпечення зворотного зв'язку між викладачем і студентом, отримання педагогом об'єктивної інформації про ступінь засвоєння навчального матеріалу, своєчасне виявлення недоліків і прогалин в знаннях. В таблиці представлені основні види навчальної роботи студентів, виконання яких враховується при підведенні підсумків навчальної діяльності кожного студента з необхідною кількістю робіт та максимальною кількістю балів:

Види навчальної діяльності студентів, яка оцінюється за видами поточного (модульного) контролю

№ п/п	Вид діяльності	Кількість балів за видом діяльності	Кількість робіт	Максимальна кількість балів
1	Семінарське заняття	5	5	5
2	Позааудиторна самостійна робота	5	5	5
3	Наукові повідомлення, стаття, реферат	10	1	10
4	Індивідуальна творча робота, дослідницька робота	10	1	10
5	Опорний конспект (лекції) Конспект першоджерел	5 5	1 1	10
6	Тезаурас	5	1	5
7	Лабораторна робота	10	1	10
8	Модульна контрольна робота	50	1	50

ХАРАКТЕРИСТИКА ФОРМ КОНТРОЛЮ ТА КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ

Рейтинг модуля з дисципліни «Педагогічна і вікова психологія» обчислюється згідно з правилами, поданими в Положенні про систему модульно-рейтингового контролю навчальних досягнень студентів I-V курсів денної форми навчання КНЛУ (див. *Нормативно-методичні документи кредитно-модульної системи організації навчального процесу в Київському національному лінгвістичному університеті у 2011-2012 н.р./ Уклад.: Соловей М.І, Шутів О.Г., Сорокін С.В., Максименко А.П. – К.: Вид. центр КНЛУ. 2010. – С. 24-27).*

Система модульно-рейтингового контролю результатів навчання студентів для дисципліни «Педагогічна і вікова психологія» має таку структуру:

№ з/п	Форма підсумкового контролю	Види навчальної діяльності студента	Максимальна кількість балів
1.	Передбачений підсумковий контроль – іспит	1. Аудиторна та самостійна навчальна робота студента 2. Модульна контрольна робота (МКР) 3. Іспит	50 20 30

У структурі кожного модуля з «Педагогічна і вікова психологія» оцінюються такі складники:

Аудиторна робота студента	Самостійна робота студента	Модульна контрольна робота
---------------------------	----------------------------	----------------------------

Поточне оцінювання аудиторної навчальної діяльності студента здійснюється в національній 4-бальній шкалі – «відмінно» («5»), «добре» («4»), «задовільно» («3»), «незадовільно» («2»). Невідвідування семінарських та практичних занять позначаються «0».

У кінці вивчення навчального матеріалу модуля напередодні заліково-екзаменаційної сесії викладач виставляє одну оцінку за аудиторну та самостійну роботу студента як середнє арифметичне з усіх поточних оцінок за ці види роботи, оцінки за наукове повідомлення (доповідь, реферат), оцінки за індивідуальну творчу роботу, оцінки за конспект першоджерел, оцінки за словникову роботу, оцінки за розробку корекційно-реабілітаційної програми як середнє арифметичне з округленням до десятої частки. Цю оцінку викладач трансформує в **рейтинговий бал за роботу протягом семестру** шляхом помноження на **10**. Таким чином, максимальний рейтинговий бал за роботу протягом семестру може становити **50**.

Семестровий рейтинговий бал є сумою рейтингового бала за роботу протягом семестру і рейтингового бала за МКР.

Оскільки передбачено використання різних форм контролю за самостійною роботою студентів при вивченні дисципліни, тому вводяться окремі критерії для кожної форми завдань.

КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ ВІДВОВІДЕЙТЯ ОКРЕМИХ ВИДІВ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ

Критерії оцінки виконання навчальних завдань є одним з основних способів перевірки знань, умінь і навичок студентів з дисципліни “Педагогічна і вікова психологія”. При оцінці завдань за основу слід брати повноту і правильність їх виконання. Необхідно враховувати такі

- вміння і навички студентів;
- диференціювати, інтегрувати та уніфікувати отримані знання;
- застосовувати правила, методи, принципи юридичної психології та враховувати закономірності і особливості психічних явищ у конкретних ситуаціях;
- викладати матеріал логічно і послідовно;
- користуватися додатковою літературою.

Критерії оцінювання аудиторної роботи студентів.

Для засвоєння понять з педагогічної і вікової психології студентам пропонується на семінарських заняттях система різних завдань, задач та вправ. Задачі та вправи є нетиповими, але вкрай необхідними для сучасного педагога. Вони сприяють розвитку суджень, аналізу, узагальнення. Використання задач з педагогічної і вікової психології також активізують пошук фундаментальних знань для вирішення тієї чи іншої задачі.

Аудиторна робота студентів включає участь в семінарських та / або практичних заняттях.

«5»	студент демонструє вичерпний виклад матеріалу за межами обов'язкового матеріалу та вільне володіння матеріалом теми семінару; вміє самостійно знайти відповідь на проблемні запитання, спираючись на лекційний матеріал, першоджерела, використання додаткових джерел та інформації, творче оперування матеріалом вміє вводити та використовувати власні класифікації, аналізувати, робити власні висновки; здатен встановлювати тематичні та міжпредметні зв'язки, дотримання правил академічної доброчесності
«4»	студент демонструє задовільне володіння матеріалом теми семінару; відповідь на проблемні запитання знаходить за допомогою викладача, спираючись на лекційний матеріал та вивчення першоджерел; допускає несуттєві (які кардинально не міняють суть) помилки у визначені понять та категорій та інше
«3»	студент частково володіє матеріалом теми семінару; формулюючи відповідь на питання, репродуктивно відбиває зміст лекційного матеріалу та/або основного підручника; допускає помилки у визначені понять та категорій та інше; нездатний знайти відповідь на проблемні запитання, чи вирішити проблемні завдання; несистематизований виклад матеріалу за межами поданого у лекції

«2»	студент демонструє нездатність розкрити питання семінару; допускає багато суттєвих помилок у визначенні понять та категорій та інше, часткове структуроване відтворення матеріалу у межах поданого на лекції
«1»	уривчасте неструктуроване відтворення матеріалу у межах поданого на лекції

Критерії оцінювання позааудиторної самостійної роботи студентів.

Різні види самостійної позааудиторної роботи студентів з педагогічної і вікової психології активізують їх розумову діяльність, націлюють на результат та забезпечують емоційний інтерес до інтелектуальної діяльності. Особливе значення має розуміння, осмислення та трактування психологічних знань на практиці та теорії педагогічної діяльності. Пропоновані завдання для самостійного виконання мають декілька рівнів складності.

Перший рівень самостійної роботи (рівень С) передбачає репродукцію отриманих знань з теми. Операційно-виконавчі дії за зразком розвивають ідентифікацію об'єктів та явищ, розпізнавання шляхом порівняння зі зразком. До цього рівня самостійної роботи, окрім завдань рівня А, відносяться різні форми роботи з літературою: конспектування статей, читання першоджерел, переказ основного змісту тексту, пошук відповідей на поставлені питання, робота з довідниками, конспектування науково-популярної літератури, робота з термінами та поняттями.

Другий рівень завдань для самостійного виконання представлені завданнями – реконструктивно-варіативного типу (рівень В). Завдання для рівня В допоможуть студенту структурувати, класифікувати та узагальнити навчальний матеріал. Цей рівень самостійної роботи дозволяє студенту самостійно знайти конкретні способи рішення задач, що сприятиме осмисленому переносу знань в типові ситуації. На цьому рівні студенти вчаться аналізувати події, явища, факти, використовуючи прийоми та методи пізнавальної активності, з'являються внутрішні установки до пізнання, творчої роботи. Виконання завдань цього рівня вимагає від студента самостійного вивчення додаткової літератури, актуалізації знань з суміжних дисциплін, при рішенні завдань цього рівня необхідно орієнтуватись на знання першоджерел за авторством вітчизняних і закордонних вчених. Ускладнення змісту завдань та вправ цього рівня можливо шляхом введення певної проблеми. Проблема дозволить студенту по-іншому подивитись на ті закономірності, які описані в статті чи монографії.

Третій рівень самостійної роботи (рівень А) – творча продуктивна самостійна діяльність. На цьому рівні використовуються набуті знання для вирішення задач, які виходять за межі відомого зразка та потребують здатності до логічних висновків дедуктивного чи індивідуального характеру. На цьому рівні студент сам визначає шляхи рішення проблеми. На даному рівні продуктивної діяльності розвивається творче мислення та з ним творчу особистість. Основними методами для розвитку цього рівня самостійної роботи

є творчі роботи та завдання проблемного характеру, проблемні питання та ситуації, аналіз та дискусії, участь в науково-дослідній роботі.

Позааудиторна самостійна робота студентів включає виконання завдань різного рівня складності, які пропонуються викладачем.

Виконання студентом завдань тільки одного рівня оцінюється **половинним балом** за умови правильного виконання.

«5»	робота виконана правильно і самостійно, відбиває належний рівень знань, та сформованість практичних навичок; оформлена згідно вимог, які висуваються для даного типу завдань.
«4»	робота виконана самостійно, містить несуттєві помилки, відбиває належний рівень знань сформованість практичних навичок; оформлена згідно вимог, які висуваються для даного типу завдань.
«3»	робота виконана, але містить помилки, відбиває недостатній рівень знань та недостатню сформованість практичних навичок; оформлення роботи не в повній мірі відповідає вимогам, що висуваються для даного типу завдань.
«2»	виконана робота не відповідає вимогам, які вказані вище як критерії для виставлення позитивної оцінки.

Критерії оцінювання рефератів, наукових повідомлень, доповідей студентів.

Написання рефератів, статей, доповідей, есе включає самостійний вибір теми, опрацювання необхідної літератури за обраною темою та логічну подачу матеріалу. При написанні реферату, необхідно враховувати, що викладач враховує наступні критерії:

- уміння сформулювати мету роботи,
- підбір літератури, огляд новітніх наукових повідомлень,
- повнота і логічність розкриття обраної теми,
- самостійність, аналітичність мислення,
- стилістична та орфографічна грамотність,
- коректність висновків,
- оформлення роботи.

«10-8»	вичерпне висвітлення обраної проблематики, чіткий виклад матеріалу, ґрунтовний аналіз поданого, використання інформації широкого діапазону, творче оперування матеріалом, робота виконана правильно і самостійно, відбиває належний рівень знань, та сформованість практичних навичок; оформлена згідно вимог, які висуваються для даного типу завдань.
«7-5»	якісне реферування матеріалу з обраної проблематики з уривчастим аналізом матеріалу, робота виконана самостійно, містить несуттєві помилки, відбиває належний рівень знань; оформлена згідно вимог, які висуваються для даного типу завдань.
«4-3»	систематизований та логічний виклад матеріалу, робота виконана, але містить помилки, відбиває недостатній рівень знань та недостатню сформованість практичних навичок; оформлення роботи не в повній мірі відповідає вимогам, що висуваються для даного типу завдань.

«2»	часткове структуроване викладення матеріалу, виконана робота не відповідає вимогам, які вказані вище як критерії для виставлення позитивної оцінки.
«1»	уривчасте неструктуроване викладення матеріалу

ТЕМАТИКА РЕФЕРАТІВ (НАУКОВИХ ПОВІДОМЛЕНЬ)

1. Соціально організована діяльність як основа, засіб та умова психічного розвитку людини.
2. Провідна діяльність та формування психічних процесів і особистісних новоутворень.
3. Психічний розвиток і спілкування.
4. Взаємодія біологічного і соціального факторів психічного розвитку.
5. Соціальні умови і вік.
6. Сприймання та розуміння мови як фактор розумового розвитку.
7. Передумови та умови психічного розвитку новонародженого.
8. Входження немовляти в світ людей та розвиток почуття довіри до них.
9. Іграшка як засіб спілкування та психічного розвитку немовляти.
10. Особливості розвитку перших уявлень про себе в ранньому віці.
11. Гра та продуктивні види діяльності в ранньому віці.
12. Розвиток знакової функції свідомості в дошкільному віці.
13. Сенсорний розвиток в дошкільному віці.
14. Розвиток прагнення до морального вчинку в дошкільному віці.
15. Вплив гри на розвиток мовлення в дошкільному віці.
16. Психологічні особливості розвитку зображувальної діяльності в дошкільному віці.
17. Проблема адаптації до шкільного навчання у віковій психології.
18. Особливості формування інтелектуальних процесів молодших школярів в умовах розв'язання учбових та практичних задач.
19. Зміна ставлення до навчання протягом підліткового періоду.
20. Автономна мова в підліткових групах: психологічний аналіз.
21. Спілкування та статеві ідентифікація в юності.
22. Криза особистості в юності.
23. Можливості учіння в період дорослості.
24. Специфіка вікових криз .

Вимоги до оформлення презентації засобами Power Point

Комп'ютерна презентація має включати наступні розділи:

- титульна сторінка (тема, хто виконав) - 1 слайд,
- вступ – 1 слайд; у вступі подається коротка інформація про актуальність проблеми, визначається мета дослідження,
- основна частина 4-5 слайдів; показується досягнення поставленої мети,
- список літератури - 1 слайд.

Критерії оцінювання індивідуальної творчої/дослідницької роботи студентів.

Індивідуальна творча / дослідницька робота студентів включає виконання завдань, які пропонуються викладачем

«10-8»	при виконанні завдання студент показав широку обізнаність у змісті теоретичного матеріалу з обраної теми, розуміння принципів підходу до вивчення психологічних феноменів, вміння самостійно проводити аналіз психологічної проблеми або емпіричних даних та формулювати коректні і вірні коментарі та висновки. Виставляється за умови відповідності змісту виконаної роботи обраній темі. Дотримання визначеного обсягу, повноти, логічності, послідовності викладу, самостійності суджень, відсутності стилістичних та орфографічних помилок.
«7-5»	при виконанні завдання студент показав достатню обізнаність у змісті теоретичного матеріалу з обраної теми, розуміння принципів підходу до вивчення психологічних феноменів, але виявляє при цьому недостатнє вміння самостійно проводити аналіз психологічної ситуації або емпіричних даних та формулювати коментарі і висновки. Виставляється за умови, що тема розкрита повно, логічно. Послідовна за змістом, має достатній обсяг, але має незначні помилки у викладенні матеріалу, рівень самостійності суджень недостатній.
«4-3»	при виконанні завдання студент показав обмежену обізнаність у змісті теоретичного матеріалу обраної теми, низьке розуміння принципів підходу до вивчення психологічних феноменів, труднощі у проведенні аналізу психологічної ситуації або емпіричних даних та формулюванні коректних та вірних коментарів і висновків, тема розкрита неповно, є неточності і прогалини у висвітленні проблеми, недостатній рівень у самостійності суджень, є мовленнєві помилки
«2»	при виконанні завдання студент показав обмежену обізнаність у змісті теоретичного матеріалу з обраної теми, нерозуміння принципів підходу до вивчення психологічних феноменів, невміння проводити аналіз психологічної літератури або емпіричних даних та формулювати коректні і вірні коментарі та висновки. Виставляється за умови відсутності вичерпної відповіді з обраної теми, наявність прогалин у знаннях, грубих фактологічних помилок, що свідчать про поверховість знань студента. Відсутній творчий підхід до вирішення проблеми та самостійні висновки. Значна кількість мовленнєвих помилок.

ТЕМАТИКА ЗАВДАНЬ ДЛЯ НАУКОВИХ ПРОЕКТІВ ТА ІНДИВІДУАЛЬНОЇ НАВЧАЛЬНО-ДОСЛІДНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ

1. Вивчіть психологічну літературу по темі та дайте характеристику типового невстигаючого школяра. Розкрийте типи невстигаючих школярів.

2. Вивчіть зміст понять „шкільна дезадаптація”, „невстигаючий учень”, „дидактогенія”. Наведіть приклади з досвіду практичних психологів, власного досвіду, які б вказували на поведінку таких дітей. Складіть приблизний план психолого-педагогічної реабілітації таких учнів.

3. Ідентичні на вашу думку, поняття „важка дитина”, „дезадапована дитина”? Чи завжди „важка” стає „дезадапованою” і навпаки. Свою думку обґрунтуйте.

4. Проаналізуйте структуру взаємодії різних факторів ризику в процесі формування шкільної дезадаптації та соціальної інвалідності.

5. Прочитайте роботи українських письменників В.Короленка „Дети подземелья” та М.Коцюбинського „Ялинка” та визначте схожість і відмінність розвитку і становлення дітей обох авторів. Порівняйте психологічні характеристики досліджуваних груп дітей минулого і сучасності.

6. Доберіть та проаналізуйте прислів'я про дітей та виховання. Які закономірності психічного розвитку описуються в наведених прислів'ях? Використовуючи поняття предумов, джерел та рушійних сил психічного розвитку, доведіть правомірність (чи помилковість) такого розуміння психічного розвитку дитини, яке має зміст в цих прислів'ях.

Наприклад:

- Хто до чого народиться, той до того і згодиться.
- Яким вродився, таким і будеш, зверху не зафарбуєш.

ЗАВДАННЯ ДЛЯ ЛАБОРАТОРНОГО ПРАКТИКУМУ

Оволодіння студентами практичними психологічними знаннями є важливим чинником розвитку у них професійної компетенції, ініціативи та творчого ставлення до праці, навчання та самовиховання. Лабораторний практикум сприяє більш глибокому, усвідомленому оволодінню психологічними знанням. Студент вчиться творчо використовувати на практиці набуті під час лекційних занять знання, вчиться виявляти та враховувати в професійній діяльності вікові індивідуальні особливості людини.

Завдання для лабораторного практикуму студенти обирають самостійно відповідно до поданого переліку завдань.

Завдання для лабораторного практикуму:

1. Дослідження готовності до школи:

Варіативний комплекс методик для визначення рівня психологічної готовності до школи: мотиваційна готовність: М.Р. Гінзбург, І.Ю. Пахомова, Р.В. Овчарова. Методика дослідження мотивації учіння у старших дошкільників та першокласників: Н.Г. Лусканова проєктивний малюнок «Що мені подобається у школі»; А.Н. Венгер, О.О. Бугрименко «Ставлення дитини до школи»; Н.І. Гуткіна експериментальна бесіда, зорово-моторна координація: Н.І. Гуткіна «Будинок».

2. Дослідження психічних процесів у учнів молодшої школи:

- Вербальна пам'ять: З.М. Істоміна «10 слів»; Л.С. Мучник, В.М. Смирнов методика дослідження неопосередкованої та оперативної пам'яті за допомогою «подвійного тексту».

- Увага: Б.Бурдон «Коректурна проба»; модифікація тесту Рея «Тест переплетених ліній»; Мюнстенберґ Тест для вивчення стійкості та вибірковості уваги.

- Мислення: А.Н. Бернштейн «Послідовність подій»; О.Л. Агаєва «Класифікація за заданим принципом».

- Уява: О.М. Дьяченко «Художник».

- Сформованість передумов навчальної діяльності: Л.І. Цеханська «Навчальна діяльність»; Д.Б. Ельконін «Графічний диктант».

- Індивідуальні особливості розвитку: дитячий варіант особистісного теста-опитувальника Р. Кеттелла, методики „Сходінки”, „ТШТ” та „АК”.

3. Дослідження причин невстигання у шкільному навчанні

4. Аналіз та інтерпретація дитячі малюнки

5. Дослідження мотивації, самодетермінації, особливостей перебігу психічних процесів в підлітковому, юнацькому та зрілому віці

Мотивація досягнення успіху в юнацькому віці (тест-опитувальник А.Мехрабіана в модифікації М.Ш. Магомед-Емінова)

Методика дослідження «Незакінчені речення» Сакса та Леві

Методики інших авторів, в залежності від обраної теми дослідження

ЗРАЗОК ОФОРМЛЕННЯ ПРАКТИЧНОГО (ЛАБОРАТОРНОГО) ПРАКТИКУМУ

1. Тема. (проблема)

2. Актуальність проблеми (обґрунтувати вибір теми, зазначаючи: об'єкт дослідження, предмет дослідження, мету дослідження, завдання дослідження за пунктами а) вивчити..., б) визначити..., в) прослідкувати..., г) охарактеризувати..., д) розробити...; методи дослідження.

3. Ключові питання та термінологічний тезаурус

4. Результати проведеного дослідження

5. Висновки

6. Література

7. Додатки

Критерії оцінки словникової роботи та визначення понять

При виконанні словникової роботи, головне, щоб було розкрито загальні та суттєві ознаки поняття, яке записується та зроблено посилання на джерело інформації.

«5»	розкрито суттєві ознаки поняття, прослідковується взаємозв'язок між об'єктом та змістом поняття. Всі основні поняття до тем лекцій та семінарсько-практичних занять подано для перевірки
«4»	суттєві ознаки поняття розкрито неповно, прослідковується адекватний взаємозв'язок між об'єктом та змістом поняття. Основні поняття до тем лекцій та семінарсько-практичних занять подано для перевірки вчасно
«3»	Не розкрито суттєві ознаки поняття, не прослідковується взаємозв'язок між об'єктом та змістом поняття. Основні поняття до тем лекцій та семінарсько-практичних занять подано для перевірки невчасно
«2»	Не розкрито суттєві ознаки поняття, не прослідковується взаємозв'язок між об'єктом та змістом поняття. Основні поняття до тем лекцій та семінарсько-практичних занять подано для перевірки невчасно і не в повному об'ємі
«0 – 1»	Основні поняття до тем лекцій та семінарсько-практичних занять не подано для перевірки

СЛОВНИКОВА РОБОТА:

Виконання завдання передбачає ознайомлення з трактуванням термінів поданих до курсу, які занотовуються в спеціальний словник за зразком:

№ з/п	Назва терміна	Трактування терміна	Джерело
1	2	3	4

Критерії оцінювання конспектів першоджерел

При конспектуванні першоджерел слід дотримуватись посилання на джерело інформації, вказати сторінки. Конспект першоджерел подається на перевірку на останньому семінарському занятті у папці-портфоліо

«5»	Оцінюється здатність до аналізу, узагальнення, синтезу, співставленню отриманої наукової інформації, текст опрацьований лексично та граматично правильно, матеріал подано структурно та логічно, резюме сформульовано, посилання зроблені правильно і грамотно. Конспект подано на перевірку вчасно.
«4»	Суттєві ознаки здатності до узагальнення отриманої інформації та відбору основної суттєвої інформації від другорядної, прослідковується розуміння отриманої інформації, посилання зроблені правильно і грамотно. Конспект подано на перевірку вчасно
«3»	Не розкрито суттєві ознаки розуміння прочитаної інформації, здійснено аналіз схематично і не структурно, не сформульовано резюме прочитаного матеріалу, посилання зроблені не правильно, конспект подано для перевірки невчасно
«2»	здійснено переписування чужого конспекту, посилання зроблені не правильно, конспект подано для перевірки невчасно
«1»	Основний зміст передано у вигляді ксерокопії
«0»	Роботу не здано на перевірку

Штраф за невчасну подачу для перевірки - –1 бал

МАТЕРІАЛ ДЛЯ КОНСПЕКТУВАННЯ

1. Виготський С.Л. Проблема обучения и умственного развития в школьном возрасте // Хрестоматия по психологии: Учеб.пособие для студ.пед.инст / Сост.В.В.Мироненко; Под ред. А.В.Петровского. – М.:Просвещение, 1987. – С. 377-383

2. Божович Л.И. Этапы формирования личности в онтогенезе // Возрастная и педагогическая психология: Тексты / Сост. И комм. Шуаре М.О. – М.: Изд-во Моск.ун-та, 1992. (формирование личности в дошкольном возрасте).

3. Валлон А. Истоки характера у детей // Вопросы психологии. – 1990. - № 5, 6.

4.Воронков Б.В. Острые аффективные реакции и нарушения поведения // Возрастная психология: Детство. Отрочество, юность: Хрестоматия: Учеб.пос.

Критерії оцінювання модульної контрольної роботи

Структура модульної контрольної роботи: МКР складається з трьох типів завдань різної складності, відповідно до трьох типів засвоєння навчального матеріалу: А – репродуктивного – (тестові завдання на розгляд викладача)); В – алгоритмічного – завдання, що вимагають викладу теоретичного матеріалу та практичного застосування отриманих знань згідно із заданим алгоритмом; С – інноваційного (творчого) – завдання, що вимагають застосування розв'язання психологічного практичного завдання.

Критерії оцінювання

Завдання №1

4 бали – виставляються за бездоганну відповідь

3 бали - за повну відповідь, без граматичних та стилістичних помилок, але в якій допущено деякі неточності, що не мають істотного значення.

1-2 бали – за неповну, схематичну відповідь, в якій багато неточностей, мовленнєвих та фактологічних помилок.

Завдання №2

5-6 балів виставляються за умови досконалого орієнтування у змісті висвітлюваних педагогічних понять, процесів та закономірностей, безпомилкового знання фактологічного матеріалу, бачення його практичного застосування.

3-4 бали виставляються за умови в цілому правильного висвітлення питання, уміння розв'язати практичне завдання.

1-2 бали виставляються за умови загального орієнтування у змісті проблеми, неповного поверхневого, з суттєвими помилками розкриття її.

Завдання №3

8-10 балів виставляються за вичерпну, змістовну, логічну та послідовну за викладом відповідь, що містить самостійні судження та демонструє здатність творчого розв'язання практичного завдання, відповідає вимогам культури писемного мовлення.

5-6-7 балів виставляються за умови, що відповідь правильна, повна, змістовна, послідовна, але містить незначні недоліки у викладі теоретичного підґрунтя і практичного розв'язання проблеми, рівень самостійності в судженнях недостатній.

3-4 бали виставляються за умови, що відповідь неповна, схематична, є неточності і помилки у розробці проблеми, рівень самостійності суджень недостатній, є мовленнєві помилки.

1-2 бали виставляються за умови відсутності вичерпної відповіді на питання, наявність значної кількості неточностей та фактологічних помилок, що свідчить про поверховість знань студента.

«17-20»	при виконанні завдання студент показав широку обізнаність у змісті теоретичного матеріалу з дисципліни, розуміння принципів підходу до емпіричного вивчення психологічних феноменів, вміння самостійно проводити аналіз психологічної ситуації або емпіричних даних та формулювати коректні і вірні коментарі та висновки. Виставляється за умови відповідності змісту виконаної роботи обраній темі. Дотримання визначеного обсягу, повноти, логічності, послідовності викладу, самостійності суджень, відсутності стилістичних та орфографічних помилок.
«13-16»	при виконанні завдання студент показав достатню обізнаність у змісті теоретичного матеріалу з дисципліни, розуміння принципів підходу до емпіричного вивчення психологічних феноменів, але виявляє при цьому недостатнє вміння самостійно проводити аналіз психологічної ситуації або емпіричних даних та формулювати коментарі і висновки. Виставляється за умови, що відповідь повна, логічна. Послідовна за змістом, має достатній обсяг, але має незначні помилки у викладенні матеріалу, рівень самостійності суджень недостатній.
«9-12»	при виконанні завдання студент показав обмежену обізнаність у змісті теоретичного матеріалу з дисципліни, низьке розуміння принципів підходу до емпіричного вивчення психологічних феноменів, труднощі у проведенні аналізу психологічної ситуації або емпіричних даних та формулюванні коректних та вірних коментарів і висновків, відповідь неповна, є неточності і прогалини у висвітленні проблеми, недостатній рівень у самостійності суджень, є мовленнєві помилки
«0-8»	при виконанні завдання студент показав обмежену обізнаність у змісті теоретичного матеріалу з дисципліни, нерозуміння принципів підходу до емпіричного вивчення психологічних феноменів, невміння проводити аналіз психологічної ситуації або емпіричних даних та формулювати коректні і вірні коментарі та висновки. Виставляється за умови відсутності вичерпної відповіді з обраної теми, наявності прогалин у знаннях, грубих фактологічних помилок, що свідчать про поверховість знань студента. Відсутній творчий підхід до вирішення проблеми та самостійні висновки. Значна кількість мовленнєвих помилок.

Зразки завдань до модульних контрольних робіт та критерії їх оцінювання

Модульна контрольна робота №1

з курсу «педагогічної і вікової психології»

для студентів __ курсу, група ____, факультету _____

Варіант 1

1. Визначте види спостереження у віковій та педагогічній психології
2. Розкрийте взаємозв'язок педагогічної і вікової психології.
3. Розкрийте соціально-психологічні проблеми входження особистості в групу.

Варіант 2.

1. Вкажіть структуру вікової і педагогічної психології.
2. Визначте особистісні властивості людини
3. Розкрийте стадії розвитку моральної свідомості особистості.

Варіант 3.

1. Назвіть види розвитку людини
2. Розкрийте психологічні умови морального розвитку особистості в процесі виховання.
3. Обґрунтуйте значення дитинства для розвитку індивіда як особистості.

Варіант 4.

1. Дайте визначення психологічному розвитку людини
2. Розкрийте механізми соціалізації особистості.
3. Охарактеризуйте роль емоцій у формуванні ціннісно-сислової сфери особистості.

Варіант 5.

1. Розкрийте рушійні сили розвитку особистості.
2. Розкрийте проблему виховання як цілеспрямованого і керованого процесу соціалізації

Варіант 6.

1. Дайте визначення соціальному розвитку людини.
2. Обґрунтуйте психологічні механізми формування особистості.
3. Розкрийте соціально-психологічні проблеми входження особистості в групу.

Варіант 7.

1. Розкрийте вплив гуманістичної психології на організацію педагогічного процесу.
2. Визначте суб'єктивні властивості людини.
3. Обґрунтуйте значення дитинства для розвитку індивіда як особистості.

Варіант 8.

1. Визначте макрофактори соціалізації особистості.
2. Обґрунтуйте психологічні механізми формування особистості.
3. Вкажіть основні соціальні інститути і фактори, що впливають на формування особистості дитини

Варіант 9.

1. Визначте задачі педагогічної та вікової психології.
2. Розкрийте вікові закономірності формування мотиваційної сфери особистості.
3. Визначте провідну діяльність на різних етапах вікового розвитку особистості.

Варіант 10.

1. Обґрунтуйте значення дитинства для розвитку індивіда як особистості.
2. Визначте психологічний об'єкт виховання.
3. Розкрийте етапи особистісного вікового розвитку.

Варіант 11

1. Визначте мікрофактори соціалізації особистості.
2. Охарактеризуйте вікові особливості наслідування, як механізму соціалізації особистості.
3. Розкрийте стадії розвитку моральної свідомості особистості.

Варіант 12

1. Розкрийте вплив культурно-історичної теорії Виготського на сучасні педагогічні концепції.

2. Дайте класифікацію методам виховання.
3. Охарактеризуйте процес навчання, навчання, учіння.

Варіант 13

1. Розкрийте структурні частини навчальної діяльності.
2. Порівняйте поняття учіння і навчальної діяльності. Відомо, що ігри дошкільників за змістом, структурою та організацією поступово змінюються. Однак помічено, що деякі діти старшого дошкільного віку, які нещодавно поступили в дитячий садок, граються в більш примітивні ігри, ніж діти, які за віком молодші, але вже давно відвідують дитячий садок. Чим можна пояснити таке явище? Дайте психологічне обґрунтування.
3. Вкажіть методи виховання.

Варіант 14

1. Розкрийте мотиваційну сферу навчальної діяльності.
2. Охарактеризуйте роль теорій навчання в засвоєнні знань та розвитку здібностей учнів.
3. Назвіть сучасні теорії на учіння.

Варіант 15

1. Вставте пропущені слова: “Зона найближчого розвитку – поняття, що пояснює зв’язок навчання та психічного розвитку дитини та їхню залежність від провідної ролі дорослого. Зона найближчого розвитку визначається тими ... дитини, які він реалізувати ... в даний період ще не може, але використовує з допомогою... і які завдяки співробітництву з дорослими будуть його... надбанням в найближчий час”.
2. Розкрийте закономірності виховання.
3. Проаналізуйте проблему співвідношення навчання, виховання і розвитку, вкажіть основні підходи до її вирішення.

Варіант 16

1. Назвіть теорії розвитку особистості.
2. Визначте структуру педагогічного спілкування.
3. Дайте характеристику особливостей виховання дітей дошкільного та молодшого шкільного віку.

Варіант 17

1. Визначіть зміст психологічної готовності дитини до школи.
2. Проаналізуйте вітчизняні теорії навчання.
3. Розкрийте проблему педагогічного спілкування в системі “вчитель-учень”.

Варіант 18

1. Дайте визначення поняттю “психологічна компетентність вчителя”.
2. Розкрийте механізми навчання особистості.
3. Проаналізуйте проблему співвідношення навчання, виховання і розвитку, вкажіть основні підходи до її вирішення.

Варіант 19

1. Розкрийте історію розвитку педагогічної і вікової психології.
2. Обґрунтуйте психологічні механізми навчання.
3. Вставте пропущені слова у визначення тих основних вимог, яких необхідно дотримуватись під час проведення методу спостереження в

педагогічній психології. До методу спостереження висувуються такі вимоги: до початку спостереження необхідно чутко сформулювати ...; виходячи з ..., скласти ... спостереження; продумати ... його здійснення; спостереження проводити таким чином, щоб дитина ..... про істинні цілі спостереження; спостереження повинно проводитись .....

Варіант 20

1. Розкрийте предмет педагогічної і вікової психології.
2. Дайте психологічну характеристику стилів педагогічного спілкування
3. Що таке педагогічна перцепція? У чому полягає її психологічне значення?

Завдання №1

Знання термінів:

4 бали - за повну відповідь, без граматичних та стилістичних помилок, але в якій допущено деякі неточності, що не мають істотного значення.

3-1-2 бали – за неповну, схематичну відповідь, в якій багато неточностей, мовленнєвих та фактологічних помилок.

Завдання №2

5-6 балів - виставляються за умови, що відповідь в цілому правильна, але неповна, містить помилки і неточності, рівень узагальнень, самостійності висновків недостатній.

3-4 бали - виставляються за умови, що відповідь неповна, схематична, є неточності і помилки в розкритті проблеми; рівень самостійності суджень низький; є мовні помилки.

1-2 бали - виставляються за умови відсутності вичерпної відповіді на питання; наявності значної кількості неточностей і фактологічних помилок, що свідчить про поверховість знань студента.

0 балів - виставляється за відсутності відповіді або за відповідь, що не відповідає змісту завдання

Завдання №3

9-10 балів - виставляються за вичерпну, змістовну, логічну та послідовну за викладом відповідь, що містить самостійні судження, відповідає вимогам культури письмового мовлення.

7-8 балів - виставляються за умови, що відповідь правильна, повна, змістовна, послідовна, але містить незначні недоліки у викладі теоретичного підґрунтя проблеми, рівень самостійності в судженнях недостатній.

5-6 балів - виставляються за умови, що відповідь в цілому правильна, але неповна, містить помилки і неточності, рівень узагальнень, самостійності висновків недостатній.

3-4 бали - виставляються за умови, що відповідь неповна, схематична, є неточності і помилки в розкритті проблеми; рівень самостійності суджень низький; є мовні помилки.

1-2 бали - виставляються за умови відсутності вичерпної відповіді на питання; наявності значної кількості неточностей і фактологічних помилок, що свідчить про поверховість знань студента.

0 балів - виставляється за відсутності відповіді або за відповідь, що не відповідає змісту завдання

Максимальний рейтинг студента за виконання модульної контрольної роботи становить 20 балів.

Укладач МКР доц. Кириленко В.Г.

Затверджено на засіданні кафедри психології і педагогіки
протокол № від “ ” 2020 року
Завідувач кафедри проф. Бондаренко О.Ф. _____

Критерії оцінювання іспиту

Іспит є засобом підсумкового контролю. Структура іспиту включає усну відповідь студента на три питання білету. Завдання екзаменаційного білету складається з трьох типів питань різної складності, відповідно до трьох типів засвоєння навчального матеріалу: А – репродуктивного; В – алгоритмічного; С – інноваційного (творчого) – самостійне виконання операцій, окремих дій та діяльності в цілому, в умовах відсутності готового алгоритму.

Максимальний екзаменаційний бал становить **30**. Відповідь студента на екзамені оцінюється у 4-бальній шкалі. Викладач може оцінювати кожну відповідь студента на питання в обраному білеті на екзамені від 10 до 0 балів.

«10-8»	студент демонструє вичерпний виклад матеріалу за межами обов'язкового матеріалу та вільне володіння матеріалом питання; вміє самостійно знайти відповідь на проблемні запитання, спираючись на лекційний матеріал, першоджерела, використання додаткових джерел та інформації, творче та осмислене оперування матеріалом з використанням теоретичних понять та термінів, уміє використовувати необхідну та достатню аргументацію, спираючись на наукову інформацію, вміє вводити та використовувати власні класифікації, аналізувати, робити власні висновки; здатен встановлювати тематичні та міжпредметні зв'язки, використовує презентацію засвоєного матеріалу.
«7-5»	студент демонструє задовільне володіння матеріалом питання; відповідь на проблемні запитання знаходить, спираючись на лекційний матеріал та вивчення першоджерел; допускає несуттєві (які кардинально не міняють суть) помилки у визначені понять та категорій.
«4-3»	студент частково володіє навчальним матеріалом з питання білету; формулюючи відповідь на питання, репродуктивно відбиває зміст лекційного матеріалу та/або основного підручника; допускає помилки у визначені понять та категорій та інше; нездатний знайти відповідь на проблемні запитання, чи вирішити проблемні завдання; несистематизований виклад матеріалу за межами поданого у лекції
«2»	студент демонструє нездатність розкрити питання білету; допускає багато суттєвих помилок у визначені понять та категорій та інше, часткове

	структуроване відтворення матеріалу у межах поданого на лекціях матеріалу Відпрацьований пропущений семінар оцінюється в 2 бали
«1»	уривчасте неструктуроване відтворення матеріалу у межах поданого на лекціях

Студенти, які не набрали необхідної кількості балів – **менше 42 балів**, можуть до дня екзамену індивідуально відпрацювати невиконані завдання з викладачем у години, призначені для консультацій.

Студентам, які мають семестровий рейтинговий бал з дисципліни 63 – 70 за рішенням кафедри **може бути** виставлена підсумкова оцінка за дисципліну за національною шкалою **«відмінно»**, за шкалою ЄКТС – **А. Підсумковий рейтинговий бал** виставляється шляхом додавання до семестрового рейтингового бала студента **30 балів**.

Екзамен (диференційований залік) може відбуватися в усній формі, письмовій формі або складатися з письмової та усної частин. Максимальний екзаменаційний бал становить **30**. Ця оцінка трансформується в **екзаменаційний рейтинговий бал** у такий спосіб:

«відмінно»	– 24-30 балів;
«добре»	– 19- 23 бали;
«задовільно»	– 12-18 балів;
«незадовільно»	– 0- 11балів.

Усі бали, які були набрані студентом під час засвоєння дисципліни та екзамену сумуються. Підсумкова оцінка за дисципліну виставляється як сума семестрового рейтингового бала та балу за екзамен за таблицею:

Підсумковий рейтинговий бал (кількість балів за 100-бальною шкалою)	Оцінка за шкалою ЄКТС	Підсумкова оцінка за дисципліну за національною шкалою
90 – 100	А	відмінно
82 – 89	В	добре
75 – 81	С	
66 – 74	Д	задовільно
60 – 65	Е	
1 – 59	FX	незадовільно

Максимальний рейтинговий бал за роботу протягом семестру становить 100 балів.

Результати контролю заносяться у рейтингову картку студента.

Студенти мають з'явитись на іспит з заліковою книжкою.

ПИТАННЯ ДО ІСПИТУ

1. Визначте місце педагогічної і вікової психології в системі психологічних наук.
2. Розкрийте предмет педагогічної і вікової психології.
3. Розкрийте історію виникнення і розвитку педагогічної і вікової психології.
4. Охарактеризуйте методи, які використовуються в дослідженнях з педагогічної психології.
5. Структура віку: центральні та часткові психологічні новоутворення, центральна та бічна лінії розвитку.
6. Динаміка віку. Соціальна ситуація розвитку. Революційні, еволюційні та ситуативні зміни психіки
7. Дайте характеристику методу експерименту.
8. Дайте характеристику методу спостереження.
9. Охарактеризуйте психодіагностичні методи.
10. Розкрийте вплив біхевіоризму на становлення педагогічної психології.
11. Розкрийте вплив культурно-історичної теорії Виготського на сучасні педагогічні концепції.
12. Розкрийте вплив когнітивної психології на педагогічні концепції.
13. Розкрийте вплив гуманістичної психології на організацію педагогічного процесу.
14. Основні умови психічного розвитку людини.
15. Чинники психічного розвитку людини.
16. Характер психічного розвитку людини
17. Розкрийте смислові утворення особистості.
18. Визначте рівні розвитку ціннісно-смислової сфери.
19. Поняття про сенситивні та критичні періоди розвитку. Вікові кризи.
20. Підходи до вікової періодизації психічного розвитку людини.
21. Критерії вікової періодизації психічного розвитку людини
22. Етапи розвитку дитини у пренатальному періоді. Вплив зовнішнього середовища на пренатальний стан дитини. Криза новонародженого.
23. Особливості пізнавальної сфери у ранньому дитинстві: сприймання, пам'ять, уява, увага. Доопераціональна стадія розвитку мислення у ранньому дитинстві. Феномени Піаже. Мовленнєвий розвиток у ранньому дитинстві.
24. Криза сьомого року життя: симптоми, шляхи подолання.
25. Центральні психологічні новоутворення підліткового віку. Загальні тенденції формування особистості підлітків.
26. Становлення Я-концепції підлітків.
27. Моральні принципи, цінності та переконання підлітків. Рівні морального розвитку (за Л. Кольбергом).
28. Центральне психологічне новоутворення юнацького віку.
29. Дайте загальну характеристику цілей та завдань виховання.
30. Охарактеризуйте суть та основні ознаки провідної діяльності.
31. Дайте характеристику спрямованості особистості.

32. Визначте структуру особистості.
33. Визначте соціалізацію особистості.
34. Вкажіть методи виховання.
35. Розкрийте формування моральної свідомості особистості.
36. Вкажіть стадії розвитку моральної свідомості.
37. Розкрийте формування моральних понять.
38. Визначте етапи особистісного вікового розвитку.
39. Охарактеризуйте вікові закономірності формування мотиваційної сфери.
40. Визначте категорії навчання, навчання, учіння.
41. Розкрийте рівні навчання.
42. Вкажіть основні характеристики навчальної діяльності.
43. Визначте предметний зміст навчальної діяльності.
44. Розкрийте зовнішню структуру навчальної діяльності.
45. Розкрийте мотиваційну сферу навчальної діяльності.
46. Охарактеризуйте стійкість навчальної мотивації.
47. Розкрийте поняття “засвоєння”.
48. Визначте компоненти засвоєння.
49. Розкрийте стадії процесу засвоєння.
50. Охарактеризуйте основні типи учіння.
51. Визначте поняття “орієнтувальна основа діяльності”.
52. Дайте основні характеристики процесу засвоєння.
53. Визначте специфіку предмету діяльності вчителя.
54. Охарактеризуйте стилі педагогічного спілкування.
55. Визначте бар’єри педагогічної взаємодії.
56. Розкрийте поняття “педагогічна перцепція”.
57. Визначте особливості стереотипізації у пізнанні вчителем особистості учня.
58. Визначте особливості проєкції як механізму міжособистісного пізнання.
59. Охарактеризуйте особливості ідентифікації.
60. Охарактеризуйте емпатію.
61. Розкрийте особливості рефлексії.
62. Вкажіть основні соціальні інститути і фактори, що впливають на формування особистості дитини.
63. Розкрийте рушійні сили розвитку особистості.
64. Визначте провідну діяльність на різних етапах розвитку особистості.
65. Обґрунтуйте психологічні механізми виховання.
66. Розкрийте психологічні умови морального розвитку особистості у процесі виховання.
67. Визначте закономірності розвитку ціннісно-сислової сфери особистості.
68. Розкрийте механізми соціалізації особистості.
69. Визначте психологічний об’єкт виховання.
70. Порівняйте поняття учіння і навчальної діяльності.
71. Опишіть спосіб навчальної діяльності за концепцією поетапного формування розумових дій (П.Гальперін, Н.Тамезіна).
72. Розкрийте виникнення і розвиток інтересу до учіння, до вчителя.

73. Визначте змістовні та динамічні характеристики мотивів навчальної діяльності.
74. Визначте характеристики процесу засвоєння.
75. Проаналізуйте працю П.Гальперіна “Поетапне управління формуванням розумових дій”.
76. Розкрити фактори, які сприяють формуванню навичок, а також етапи їх розвитку.
77. Визначити етапи формування понять.
78. Охарактеризувати умови успішного формування вмінь.
79. Розкрийте структурні та функціональні компоненти, притаманні педагогічній системі.
80. Розкрийте педагогічну діяльність як процес розв’язання педагогічних завдань.
81. Визначте структуру педагогічного спілкування.
82. Обґрунтуйте значення дитинства для розвитку індивіда як особистості.
83. Розкрийте соціально-психологічні проблеми входження особистості в групу.
84. Проаналізуйте основні психологічні механізми формування спрямованості особистості.
85. Розкрийте проблему виховання як цілеспрямований і керований процес соціалізації.
86. Охарактеризуйте роль емоцій у формуванні ціннісно-сміслової сфери.
87. Визначте специфіку навчальної мотивації та особливості її формування.
88. Дати порівняльну характеристику етапам розвитку навичок, понять, умінь.
89. Розкрити управління процесом навчання.
90. Розкрити проблему педагогічного спілкування в системі “вчитель-учень”.
91. Проаналізуйте проблему професійно-педагогічних здібностей вчителя.
92. Проаналізуйте труднощі в педагогічній діяльності.
93. Проаналізуйте механізми міжособистісного пізнання і визначте їх місце в педагогічній перцепції.

Рекомендована література

Базова

1. Вікова психологія: навчальний посібник / За ред. Г. С. Костюка. - Київ: Радянська школа, 1976. - 269 с.
2. Вікова та педагогічна психологія: Навч. посібник. / За ред. О. В. Скрипченко, Л. В. Долинська, З. В. Огороднічук та ін. - К.: Просвіта, 2001. - 416 с.
3. Ждан А.Н. История психологии: от античности до наших дней. / Ждан А.Н. - М., 2004. – 576 с.
4. Кутішенко В. П. Вікова та педагогічна психологія (курс лекцій): Навчальний посібник./ В.П.Кутішенко - Київ: Центр навчальної літератури, 2005. – 128 с.
5. Поліщук В.М. Вікова і педагогічна психологія : навчальний посібник / В. М. Поліщук. – Вид. 3_те, виправ. – Суми : Університетська книга, 2010. – 352 с.
6. Токарева Н. М. Шамне А. В. Вікова та педагогічна психологія : навчальний посібник [для студентів вищих навчальних закладів] / Н. М. Токарева, А. В. Шамне. – Київ, 2017 – 548 с.

Додаткова

1. Абрамова Г. С. Возрастная психология: Учеб. пособие для студ. Вузов / Г.С. Абрамова - М.: Издательский центр "Академия", 1999. - 672 с.
2. Амонашвили Ш.А. Воспитательные функции школьных оценок. М., 2008.
3. Бурмистрова Е.В. Психологическая безопасность образовательной среды [Электронный ресурс]. - М.: Центр экстренной психологической помощи МГППУ, 2005. - <http://tochkapsy.ru/teksts/burmistrova/b4.ppt>
4. Бовть О. Б. Психокорекційна робота з попередження агресивності дітей молодшого шкільного віку // Практична психологія та соціальна робота. – 1998. № 1. – С. 18–20; № 3. – С. 3–8; – № 4. – С. 15–17; – № 5. – С. 19–23; – № 6–7. – С. 33–36. – № 8. – С. 14–16. – № 9. – С. 15–19. – № 10. – С. 21–24.
5. Булах І. С. Психологічні аспекти міжособистісної взаємодії викладачів і студентів: Навчально-методичний посібник / І. С. Булах, Л. В. Долинська; М-во освіти і науки України, Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова. - Київ: НПУ, 2002. - 114 с
6. Терлецька Л. Г. Вікова психологія і психодіагностика : підручник / Л.Г. Терлецька. — К.: Видавничий Дім «Слово», 2013. –608 с.
7. Возрастная и педагогическая психология: хрестоматия для студентов высших педагогических учебных заведений / сост. И. В. Дубровина, А. М. Прихожан, В. В. Зацепин. - 4-е изд., стер. Москва : Академия , 2007 - 367 с.
8. Марцинковская Т.Д. История детской психологии. Учебник для студ. пед. вузов. / Марцинковская Т.Д. – М.: Гуманит. изд. центр ВЛАДОС, 1998, - 272 с.
9. Психология человека от рождения до смерти. Полный курс психологии развития / Под ред. А.А. Реана. – СПб.: «Прайм-ЕВРОЗНАК», 2005. – 416 с.

Кириленко Валентина Граціянівна
Федько Світлана Леонідівна

ПЕДАГОГІЧНА І ВІКОВА ПСИХОЛОГІЯ

Навчально-методичні рекомендації